

19 april

Debatter m. m.

Fredagen den 19 april	Sid.
Svar på interpellation av herr Jonasson om ny tid för ingivande av ersättningsanspråk för skador å 1962 års skörd	3
Om sänkning av pensionsåldern	7
Om höjning av folkpensionerna	16
Om en allmän översyn av pris- och konkurrenslagstiftningen	20
Om självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar	21
Tiderna för öppethållande av vallokal	24
Om försäljning till allmänheten av statens aktier i LKAB	29
Om ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar	37
Av kooperativa föreningar m. fl. bedriven sparkasse- och lånerörelse	38
Ändrade regler om inlösen av mark för saneringsändamål	44
Interpellation av fru Svenson ang. ersättningen vid omhändertagande av ungdom för vård i enskilt hem	52

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 19 april	
Andra lagutskottets utlåtande nr 28, om sänkning av pensionsåldern	7
— nr 29, om höjning av folkpensionerna	16
— nr 30, om en allmän översyn av pris- och konkurrenslagstiftningen	20
— nr 32, ang. inkomstprövningen vid tillämpningen av familjebidragsförordningen	21
— nr 33, ang. ändring i familjebidragsförordningen	21
— nr 34, om självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar	21

Fredagen den 19 april

Kammaren sammanträdde kl. 11.00

Om ny tid för ingivande av ersättningsanspråk för skador å 1962 års skörd

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Jonassons interpellation om ny tid för ingivande av ersättningsanspråk för skador å 1962 års skörd, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat mig, om jag är villig medverka till att jordbrukare, som hade betydande skördeskadador 1962 men dock inte inkom med anmälan om skördeskada i föreskriven tid, beredes nytt tillfälle att inkomma med skadeanmälan och få sina anspråk på skördeskadeersättning prövade.

Den sista dagen för anmälan av skördeskada år 1962 var till en början bestämd till den 1 oktober, men med hänsyn till förseningen av skörden utsträcktes anmälningstiden senare till den 15 oktober. Inför båda dessa tidpunkter bedrevs en intensiv upplysningsverksamhet om skördeskadeskyddet i press, radio och TV. Därvid medverkade såväl berörda myndigheter som jordbrukets organisationer. Av antalet inkomna anmälningar, omkring 127 000, att döma har informationen varit verksam. Det ringa antalet för sent inkomna anmälningar tyder på att jordbrukarna i allmänhet varit medvetna om när anmälan skulle vara myndigheterna till handa. Med hänsyn härtill är det enligt min mening inte motiverat att bereda de jordbrukare, som inte inlämnat anmälningar i föreskriven tid, nytt tillfälle att få dessa prövade.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Jonassons interpellation.

Herr **JONASSON** (cp):

Herr talman! Jag skall be att få tacka jordbruksministern för svaret. Jag behöver väl inte säga att jag är ledsen över innehållet i detsamma och över att jag nu måste ge detta nedslående besked till de 100, ja, kanske 200 jordbrukare som ringt mig i den här aktuella frågan.

Skördeskadeförsäkringen är ju en relativt ny företeelse. Det system med behovsprövade bidrag vid skördeskadador, som tillämpades före skördeskadeförsäkringens tillkomst, var som vi alla vet förenat med en hel del olägenheter. Från alla håll hälsades skördeskadeförsäkringens tillkomst med glädje, och man motsåg med stora förväntningar hur den nya försäkringsformen skulle komma att verka i praktiken. Från vårt håll har vi ej varit nöjda med en del detaljer, där vi vid flera tillfällen försökt få till stånd sådana ändringar att försäkringen skall bli så effektiv och rättvis som möjligt. Man har svarat att vi först bör vänta och se hur det hela kommer att verka i praktiken.

Under år 1962 har det inträffat så omfattande skördeskadador att försäkringen har fått sitt elddop. Många är givetvis inte nöjda med den ersättning som de har fått för inträffade skördeskadador. Det hela slår naturligtvis mycket ojämnt, men det är en sida av problemet som jag i detta sammanhang inte skall gå in på. En sak kan vi väl dock alla vara överens om, nämligen att vi med alla till buds stående medel bör söka hjälpas åt att få till stånd en så rättvis och effektiv försäkring som möjligt.

För att kunna ytterligare förbättra skördeskadeförsäkringen och arbeta vidare på denna nya linje måste vi hos lantbrukarna försöka skapa förtroende för försäkringen som sådan. Lantbrukarna har nu i två års tid betalat premier till skördeskadeförsäkringen. Nu har de drabbats av skördeskadador, och då bör de väl också kunna erhålla nå-

Om ny tid för ingivande av ersättningsanspråk för skador å 1962 års skörd

gon ersättning från försäkringen. Av olika anledningar har en hel del jordbrukare inte lämnat in ansökan i föreskriven tid. Orsakerna härtill är mycket skiftande, vilket klart framgår av de svar man fått, när man direkt frågat dem varför de inte skickat in sin anmälan i tid. Många trodde att skörde-skadeersättningen fortfarande var behovsprövad. En hel del andra räknade med att det här var fråga om en försäkring och att rätten till ersättning därför borde finnas kvar en viss tid. Inom andra försäkringsbranscher är ju rätten till ersättning inte spolierad om man inte genast inkommer med anmälan, utan ersättningsrätten brukar stå kvar i ett par år.

Jordbruksministern säger i svaret, att det medgavs en förlängning av anmälningstiden från den 1 oktober till den 15 oktober. Det är alldeles riktigt att så skedde därför att skörden inte var klar. I min hemtrakt var det emellertid inte ens den 15 oktober klart, huruvida man skulle kunna bärga skörden eller ej.

Det må nu ligga till hur som helst i denna fråga, men jag vill ändå konstatera tre saker.

För det första har man här infört ett nytt system för skördeskadeförsäkringen som jordbrukarna inte haft tillräcklig kännedom om. Den saken måste vi ha klar för oss.

För det andra är det här inte fråga om en viss summa som skall fördelas, utan det är en försäkring som skall täcka de skador, som man genom försäkringen åtagit sig att betala, även om försäkringen ett visst år inte skulle gå ihop. Det finns ju ändå pengar kvar i kassan för detta ändamål.

För det tredje har lantbrukarna genom premier betalt sin andel av försäkringskostnaderna, och de måste även i framtiden fortsätta att betala dessa premier.

Under sådana förhållanden kan jag inte finna det vara rättvist och riktigt, att många av dessa lojala jordbrukare skall utestängas från rätten att erhålla ersättning för inträffade skördeskador endast på grund av att de inte inom viss tid inkommit med anmälan. Vi mås-

te ju komma ihåg att det här gäller ett nytt system, där vederbörande nu skall mista sin rätt bara för att han inte i tid inkommit med anmälan. Med tanke på det framtida förtroendet till skördeskadeförsäkringen beklagar jag det negativa svar som jag fått på min interpellation.

På hösten år 1960 hade vi här i riksdagen uppe en liknande fråga beträffande arealtilläggen i samband med småbrukarstödet. Även den gången var det fråga om ett nytt och för många okänt system. Jag interPELLERADE dåvarande jordbruksministern i fråga om dessa bidrag, och under diskussionen ställde jag följande fråga till jordbruksministern: »Då det nu finns pengar över, har de småbrukare som glömt att söka dessa bidrag nu i efterhand möjlighet att inkomma med framställning om bidrag? Kommer dessa ansökningar i så fall att beviljas?»

På det svarade jordbruksministern: »Herr Jonasson ställde också en fråga beträffande dem som i de hittills kända beräkningarna fallit bort genom att de inte uppmärksammat rätten att erhålla arealbidrag till följd av att de varit borta ur bilden när det gällt producentbidraget. På den punkten vill jag svara, att jag inte kan finna att några hinder bör möta för att de som nu, genom den uppmärksamhet frågan onekligen tilldragit sig i olika sammanhang, har kommit underfund med denna rätt också blir i tillfälle att utnyttja den. Jag vill för min personliga del gärna medverka till att de i efterhand skall kunna få sina ansökningar prövade.»

Det meddelades också kort tid därefter att man fick söka bidrag, och många erhöll i efterhand denna ersättning. Jag tycker att de här båda frågorna är mycket likartade, och jag hade uppriktigt sagt hoppats på ett bättre svar i det här sammanhanget.

Det var ingen som kritiserade den dåvarande jordbruksministern för detta, och jag tror inte att någon skulle kritisera vår nuvarande jordbruksminister, om han i detta sammanhang skulle medge en sådan rätt. Det föreligger obestridd-

Om ny tid för ingivande av ersättningsanspråk för skador å 1962 års skörd ligen sådana förhållanden, att så borde kunna ske i rättvisans namn. Jag kan lova jordbruksministern att i varje fall jag inte skall kritisera honom, om han ger ett positivt besked i den här frågan.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Att man blir kritiserad får man nog sätta sig över, om man skall vara jordbruksminister i det här landet. Även om herr Jonasson skulle bespara mig kritik, finns det väl andra som skulle fortsätta att kritisera, och det bör de naturligtvis göra.

För att gå över till det sakliga vill jag säga att det kom in 2 250 anmälningar efter den 15 oktober. Flertalet av dem kom in den 16 och 17, och de godtogs såsom inkomna i rätt tid. I den mån det kunde redovisas skäl för en försening godtog man dessutom även andra anmälningar, som hade råkat komma in efter denna tid. I verkligheten avvisades bara 348 av de för sent inkomna anmälningarna. Om jag ställer den summan i relation till antalet inkomna anmälningar, finner jag att det bara var knappt 0,3 procent som på det sättet avvisades.

Sedermera har 19 av dessa 348 besvärat sig och fått sina besvär prövade av Kungl. Maj:t. Vid den prövningen har de klagande i tre fall kunnat ange skäl som har motiverat att anmälningarna har blivit godkända för prövning. Om 200 av dessa övriga har ringt till herr Jonasson, måste det betyda att de i hög grad har varit koncentrerade till det län där herr Jonasson är verksam.

Vilken inställning vi än har så måste det av rent praktiska skäl finnas ett slutdatum, efter vilket man kan sätta i gång med att behandla det omfattande materialet. Med den behandlingsmetod man har är det nämligen nödvändigt att ha materialet tillgängligt på en gång för att kunna hantera det. Även om vi flyttade tidpunkten ännu längre fram, är jag övertygad om att det likväl skulle finnas människor som inte komme in med sina anmälningar i tid. Vad skulle vi då ha vunnit? Det skulle dröja ännu längre tid innan man kunde betala ut ersättnings-

beloppen. Vi bör också tänka på att det är angeläget att ersättning kan utgå så tidigt som möjligt.

Första året kunde man kanske ha anledning att se litet annorlunda på saken, men nu har dock systemet tillämpats under ett par år, och med tanke på den propaganda och upplysning som har drivits borde vi nog kunna räkna med att sista dagen för anmälan respekteras. Att en företrädare till mig en gång tidigare har svarat på ett annat sätt kan vara motiverat, men det betyder inte att vi i all framtid kan frångå att det måste finnas ett slutdatum. Det gäller inte bara på detta område, utan även i många andra fall måste man ha kommit in med en anmälan före ett visst datum för att få den behandlad. Att människor har betalat för en förmån är inte skäl nog för att ompröva deras fall, när de inte tagit vara på sin rätt. Vi måste vidhålla att det skall finnas en viss gräns, som man inte får gå över.

Jag tycker att det inte finns skäl att frångå vad jag tidigare har sagt om behandlingen av de fall där anmälningen inkommit för sent.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jordbruksministern har pekat på att anmälningstiden utsträcktes och sagt att detta var tillräckligt. Men vi vet väl ändå att jordbrukarna är optimister i det allra längsta, och de hoppades att klara sin skörd. Även efter den 15 oktober stod dock mycket stora grödor obärgade och blev totalskadade, och jag tycker att detta är väsentligt och viktigt.

Jordbruksministern säger också att en hel del klagomål har upptagits från sådana som gjort ansökan efter den 15 oktober. Men det var ett mycket stort antal jordbrukare som inte brydde sig om att skicka in ansökan just till den 15 oktober — de räknade väl med att chansen skulle vara lika stor om ansökan gjordes längre fram, kanske till och med fram på våren i år. Först ville de se hur skörderesultatet skulle bli. Och det skulle väl inte ha varit någon större skillnad beträffande ansökningar som ingavs den

Om ny tid för ingivande av ersättningsanspråk för skador å 1962 års skörd

17 eller 18 oktober. Möjligen är detta koncentrerat till min hembygd i Värmland, men faktum är att många där trodde att ansökan skulle kunna inlämnas även efter den 15 oktober. Kvar står under alla förhållanden att det är fråga om ett system som var nytt och därför borde man ge denna möjlighet.

Då invänder jordbruksministern att det rent administrativt blir svårt att klara en sådan sak. Jag frågade i går en expert på detta område, huruvida det förelåg några svårigheter att ordna en efterkontroll i detta fall och fick klart besked om att så inte är fallet — man vet hur det ligger till med olika faktorer inom strataområdena och behöver bara se på arealfördelningen för att klara efterkontrollen. Kvar står naturligtvis att styrka arealfördelningen, men det kan man göra genom intyg från lantbruksnämndernas ortsombud och många andra.

Under sådana omständigheter tycker jag nog att möjligheter till undantag borde finnas första året denna nyhet tillämpas. Det gäller här en ganska viktig fråga, som också har sin betydelse för det förtroende som kan komma att möta skördeskadeförsäkringen. Denna försäkringsform har inte existerat mer än två år, och första året — 1961 — var ersättningar inte aktuella, eftersom skördarna då blev ganska bra. Kanske hade det varit lättare om skador inträffat redan första året, men nu var det många som inte kände till det nya systemet, och jag tycker som sagt att man kunde ha gjort ett undantag med hänsyn till att systemet är nytt.

Jag är helt införstådd med att en gräns måste sättas och att det skall finnas en bestämd ansökningstid, men eftersom det är så pass många som sitter besvärligt till och eftersom bestämmelsen var ny, tycker jag att man skulle kunna medge en ytterligare möjlighet.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Det är på en punkt som jag kanske har anledning att säga några ord i anslutning till herr Jonas-

sons senaste yttrande. Han menar att man måste invänta skörden för att kunna anmäla ersättningsanspråk. Det behöver man naturligtvis inte göra — den som råkar ut för en svår skördeskada har väl i allmänhet märkt den innan han kör ut med självbindaren eller skördetröskan; han har kunnat iakttaga att skörden visar tecken på att bli svag. Och den uppskattning som ligger till grund för ersättningen har ju skett redan tidigare; man väntar inte med den tills skörden är klar.

Sedan är frågan, hur länge vi bör vänta på ansökningarna. Herr Jonasson medger att det måste finnas en gräns. Tydligt inser han att vi måste fastställa en tidpunkt. Jag frågar: Var är den gränsen? Jag skulle föreställa mig att den inte bör ligga efter det fälten blivit höstplöjda, då det inte längre finns någon möjlighet att kontrollera hur stora arealer som varit besödda med den ena och andra grödan. I varje fall bör vi rimligtvis kunna komma överens om att anmälningarna skall vara inlämnade på höstkanten — sedan kan man naturligtvis med ledning av vunna erfarenheter diskutera om vi i framtiden skall föredra att utsträcka tiden för ansökningar ytterligare något. En nackdel med förlängd anmälningstid är att bidragen också kommer att utbetalas något senare. Jag har dock ingenting emot att acceptera en sådan ordning, om önskemålet skulle vinna anslutning.

Herr **JONASSON** (cp):

Herr talman! Jordbruksministern säger att man inte behöver invänta skörden för att göra skadeanmälan. Men det är ju en mängd olika faktorer som inverkar på skördeskadeförsäkringen och hur den fungerar ute i landet, och det är detta jag har gått efter. Inom det strataområde där jag själv bor såg vi på ett tidigt stadium att skörden var spolierad därför att den helt enkelt inte fanns där, men i området intill — där de flesta av dessa fall förekommer — såg skörden ganska lovande ut ända fram till bärgningstiden, då det blev omöjligt att bärga grödan och stora värden förstördes. Där trodde man i det längsta att man skulle klara skör-

den, men det gick inte. Så ligger det till i praktiken.

Jordbruksministern frågar, hur länge vi skall vänta; man kanske har plöjt upp fälten. Det må vara hänt, men det finns ju alltid grannar och ortsbud, och om det kommer in en ansökan, går det ganska bra att skaffa intyg på hur det förhåller sig. För övrigt var det på många håll så oerhört blött på fälten, att det inte fanns möjlighet att utföra höstplöjningen, och den kontrollen kan därför fortfarande göras på marken.

Vidare säger jordbruksministern: Hur länge skall man vänta? Riskerar man inte, att pengarna kommer att betalas ut för sent, om vi väntar till dess alla ansökningar har kommit in? Men det är väl inte, herr jordbruksminister, ansökningarna som man i detta sammanhang har väntat på och som det har tagit tid att behandla? Vad som har tagit tid är väl utredningen om hur stora skörde-skadorna var, var de fanns, o. s. v. Jag är säker på att dessa pengar skulle ha kunnat betalas ut lika tidigt, om t. ex. den 1 december hade satts som sista datum för ansökan i detta fall.

Det är ett besvärligt förhållande som här föreligger, och det är därför jag har försökt att få en rättelse till stånd.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag är tveksam om jag skall behöva förlänga denna debatt, men det är en sak i herr Jonassons sista anförande som påkallade min uppmärksamhet.

Jag vill till herr Jonasson säga, att det i det här sammanhanget är fullständigt likgiltigt, om skörden blir bärgad eller går förlorad. Ersättning utbetalas ju i alla fall inom de områden, där man konstaterat skörde-skador. Det är mycket väsentligt att vi håller den saken i minnet. Sedan kan vi diskutera, om detta är rimligt eller ej, men på det sättet är ju hela systemet utformat. Det finns således inte ur den synpunkten någon anledning att vänta och se hur det går med skörden på de egna fälten, eftersom ersättningsbeloppet inte bestäms med hänsyn därtill.

Om sänkning av pensionsåldern

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Det sista som jordbruksministern sade förvånar mig, ty det är väl inte bara skördens storlek man har att ta hänsyn till i detta fall, utan det är väl också bärgnings- och kvalitetsskadorna.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 123, med förslag till lag angående procentsatsen för uttag av avgift under åren 1965—1969 till försäkringen för tilläggspension;

nr 146, med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 § religionsfrihetslagen den 26 oktober 1951 (nr 680); och

nr 156, med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.

Föredrogos och hänvisades motionen nr 722 till statsutskottet, motionerna nr 723 och 724 till utrikesutskottet samt motionerna nr 725 och 726 till behandling av lagutskott.

Om sänkning av pensionsåldern

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckta motioner om sänkning av pensionsåldern.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 93 i första kammaren av herr *Adolfsson* samt nr 107 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Gävle och *Holmberg*, även som

2) de likalydande motionerna nr 538 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 657 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.*

Om sänkning av pensionsåldern

I motionerna I: 93 och II: 107 hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om sådan lagändring, att gruvarbetare, transportarbetare, byggnadsarbetare, skogsarbetare och likställda, som uppenbarligen sysslade med tungt och farligt arbete, erhöle pension vid 65 års ålder.

I motionerna I: 538 och II: 657 hade hemställts, utom annat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om tillsättande av en parlamentariskt sammansatt pensionsberedning med uppgift att utreda frågan om en sänkt pensionsålder.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, nämligen

1) motionerna I: 538 och II: 657, såvitt däri yrkats utredning av frågan om lägre pensionsålder, samt

2) motionerna I: 93 och II: 107, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Eric Carlsson* och *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen med bifall till motionerna I: 538 och II: 657 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att frågan om en sänkt pensionsålder skyndsamt måtte utredas av en parlamentariskt sammansatt pensionsberedning; samt

2) att motionerna I: 93 och II: 107 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **CARLSSON, ERIC**, (cp):

Herr talman! Till detta andra lagutskottets utlåtande nr 28 i anledning av bl. a. motionerna nr 538 i denna kammare av herr Bengtson m. fl. och nr 657 i andra kammaren av herr Hedlund m. fl. har fogats en reservation av herr Gustavsson i Alvesta och mig. Jag vill därför med några ord motivera hur vi ser på dessa frågor.

Standardhöjning och ökade resurser har ju blivit något av dagens lösen i vårt

samhälle. Otvivelaktigt har också mycket stora framsteg skett i dessa avseenden. Man kan fråga sig, om någon generation har fått uppleva sådana förändringar som just vår generation har fått göra. Näringslivets insatser och det arbete som utföres på olika områden utgör grunden för denna ur materiell synpunkt så goda utveckling. Människans arbete och strävan har här gett utomordentliga resultat. En ständigt återkommande fråga är, hur vi skall kunna ta ut denna standardhöjning på ett rätt sätt och få ut tillräckligt av den. Ökade löner har väl därvid främst kommit in i bilden, och därmed har grunden lagts för den materiella höjning som förändrat bilden av det Fattigsverige, som väl många av oss minns, till något av det Välfärdssverige som vi i dag har. Jag använder detta uttryck därför att det fortfarande är många människor som både bildligt och bokstavligt talat alltjämt lever under knapphetens kalla stjärna.

En annan sak som också kommer in i bilden när det gäller standardhöjningen är förkortningen av arbetstiden, nu senast från 48 till 45 timmars arbetsvecka. Riksdagen har ju i detta avseende också hemställt om en utredning beträffande möjligheterna till en ytterligare förkortning med sikte på 40 timmars arbetsvecka. Semestern omfattar ett annat område, där årets riksdag kommer att besluta om en förlängning av semestern med ytterligare en vecka, från tre till fyra veckor. Den sociala tryggheten har också byggts ut. Jag vill bara erinra om den socialbalk, som vi beslutade om i fjol, och därvidlag kommer förbättrade pensionsförmåner också in i bilden.

Den uppräknade, som jag här har gjort över hur vi tar ut standardhöjningen, är inte på något sätt fullständig. Jag tror att vi är överens om, och det vittnar väl också framställningar på olika områden här i riksdagen om, att en rad angelägna reformer återstår. Till dessa angelägna reformer räknar vi också en sänkning av pensionsåldern. Detta är inte någon ny fråga. Av utskottets utlåtande framgår att den har varit före flera gånger under de senaste åren.

Vår nuvarande pensionsålder, 67 år, har varit oförändrad ända sedan år 1914. Enligt vad som framgår av utskottets utlåtande kan man emellertid få pension vid en lägre ålder också inom folkpensioneringens ram. Det finns möjligheter till förtida uttag, som vi fattade beslut om i fjol, nämligen från 63 års ålder, men man får då en reducering av sin folkpension och sin eventuella tjänstepension inom ATP med 0,6 procent per månad. Den som tar ut en förtida pension redan vid 63 års ålder får ut en pension som utgör 71,2 procent av den pension som skulle gälla vid 67 års ålder, alltså den ordinarie folkpensionsålder vi har. Det skall sägas samtidigt att den som vill uppskjuta sitt uttag av folkpension har möjlighet att göra detta upp till 70 års ålder och då få en förhöjd pension med 0,6 procent per månad.

Det andra fallet, då man kan få ut en förtida pension, är om man drabbas av en sådan nedsättning av arbetsförmågan att man inte har möjlighet till insatser i arbetslivet. Man kan alltså få invalidpension, grundad på medicinska skäl.

Vidare har man inom folkpensioneringens ram löst frågan om pension till de efterlevande — efterlevandestycket. Det är verkligen att hälsa med den största tillfredsställelse att vi har fått den möjligheten.

Vad som återstår att göra och vad vi betraktar som angeläget är en prövning, om det inte skulle vara möjligt att också få till stånd en sänkning av den allmänna pensionsåldern inom folkpensioneringen från nuvarande 67 år. Detta är en fråga som framför allt gäller kroppsligarna, de människor som i dag är hänvisade till folkpensionen och ATP, alltså de människor som har börjat sin arbetsinsats tidigast av alla i samhället. De har ju ofta ingen skolunderbyggnad att lägga i botten. Om vi ser på dagens arbetsliv, finner vi att knappast någon grupp har så hög pensionsålder som dessa grupper. De som gör den längsta aktiva arbetsinsatsen får vänta längst på sin pension.

Jag behöver inte här närmare relatera hur det ser ut inom vårt arbetsliv i öv-

Om sänkning av pensionsåldern rigt, på tjänstemannasidan o. s. v. Där har man pension vid 60, 63 eller 65 år, och man frågar sig, om det inte skulle vara möjligt att pröva, om inte övriga grupper skulle kunna få sänkt pensionsålder. Det gäller här det praktiska livets folk, de som någon har sagt, »de valkiga händernas folk» och »de tunga jobbens människor», gruvornas, jordens och skogens arbetare, järnbrukens folk, för att nämna grupper som jag känner väl till från mina egna bygder. Utöver dessa arbetsområden finns många kvinnliga yrken, där pensionsåldern ligger alltför högt.

Det är klart att en sänkning av pensionsåldern skulle dra med sig ganska stora kostnader. Vi bör ändock diskutera hur vi skall fördela vad vår standardstegring ger, och då finns det anledning att allvarligt överväga att också ta in i bilden en sänkning av pensionsåldern över huvud taget. Det finns många frågetecken i sammanhanget, och detta har gjort att vi har sagt oss att det finns anledning att göra en parlamentarisk utredning i den här frågan. I en rad länder är pensionsåldern lägre än hos oss. Jag har frågat mig om våra resurser och möjligheter är sämre än de är i länder där man har en lägre pensionsålder än i vårt land. Vi anser att det bör göras en ordentlig utredning om en sänkning av pensionsåldern, så att man får se vilka möjligheter som finns och hur en sådan sänkning skulle komma att verka ur samhällslivets olika synpunkter.

I den reservation som vi har anfört har vi också tagit upp till behandling ytterligare ett motionspar, nämligen nr I: 93 och II: 107. Beträffande dessa har vi — liksom utskottet — tyvärr kommit fram till att de måste avstyrkas. Jag skall erkänna att många skäl talar för ett bifall till dessa motioner, men av skäl som utskottet har anfört blir det ofta svårt att bryta ut enstaka grupper på det sätt som föreslås i dessa motioner. Jag hänvisar i detta avseende till utskottets utlåtande. Jag skulle också med hänvisning till utskottets utlåtande vilja säga, att alla dessa skäl som talar för att det inte går att bryta ut enstaka grupper är en

Om sänkning av pensionsåldern

motivering för att vi bör undersöka möjligheterna att få en sänkt pensionsålder över huvud taget för de stora grupper i vårt land som får sin pension vid 67 års ålder.

Med denna motivering ber jag att få yrka bifall till den reservation som jag och herr Gustavsson i Alvesta har antecknat till detta utlåtande.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! I många av de motive- ringar som herr Eric Carlsson här har anfört kan jag utan vidare instämma. Jag kan samtidigt konstatera att de i stor utsträckning överensstämmer också med de motiveringar som vi från det kommunistiska partiet vid flera tillfäl- len har anfört i motioner och anföranden i riksdagen beträffande frågan om en sänkning av pensionsåldern, vari vi även har inkluderat frågan om en ytter- ligare sänkning för grupper med sär- skilt tungt eller hälsovådligt arbete.

Båda dessa frågor behandlas ju i det utskottsutlåtande som nu föreligger, och med ytterligare anknytning till vad herr Carlsson här anförde tar jag mig frihe- ten att också erinra om att bestämmel- sen om pensionsålderns inträdande vid 67 år ju snart kan fira halvsekeljubileum i vårt land. Under de snart 50 år som har gått sedan denna pensionsålder fast- ställdes har bland annat genomförts de stora förändringar i socialpolitiska och andra avseenden som herr Eric Carlsson nyss refererade. På dessa områden har tiden alltså inte stått stilla. Det som för 50 år sedan ansågs vara nära på en gu- domlig ordning som inte kunde rubbas har undan för undan upphört att vara giltigt. Samtidigt har en väldig produ- ktions- och produktivitetsökning inträ- fat. Denna ökning är inte enbart en frukt av den mekanisering som förekom- mit utan också ett resultat av en ökad arbetsintensitet, som i sin tur lett till att arbetskraften förslits snabbare nu än vad som tidigare var fallet, vanligt- vis inte genom att arbetet blivit tyngre fysiskt sett, ty det har ju blivit mot- satta förhållanden, utan till följd av den

alltmera markerade hetsen i det moder- na arbetslivet.

Betydande förändringar har alltså ägt rum, även om samhällets grundläggande struktur inte förändrats. På en punkt har emellertid inga som helst framsteg skett under dessa fem decennier, nämligen när det gäller frågan om pensions- åldern. Som herr Carlsson erinrade om har ju de stats- och kommunalanställda och vissa andra grupper, däribland även vi riksdagsledamöter, visserligen en läg- re pensionsålder än 67 år, men för det stora flertalet människor gäller denna pensionsålder nu som tidigare. Jag instämmer i herr Carlssons utsaga, att det i stor utsträckning gäller fysiskt tungt arbetande människor.

Vårt land befinner sig i denna myc- ket viktiga fråga på jumboplats bland de länder som har skapat ett pensionssys- tem. Folkpensionsåldern är högre hos oss än i flertalet kapitalistiska länder, och i de socialistiska länderna är den som bekant i allmänhet högst 60 år för män och 55 för kvinnor. Några godtag- bara motiv, vare sig ekonomiska, prin- cipiella eller arbetsmarknadsmässiga, för vårt lands eftersläpning i denna fråga har vi inte kunnat upptäcka, och vi har därför vid flera tillfällen här i riksdagen tagit upp frågan om en generell sänkning av pensionsåldern och en sär- skild sänkning för dem som är anställda i tungt eller hälsovådligt arbete, vil- ket jag nyss erinrade om. Vi har till och med så nyligen — beklagligtvis också med negativt resultat — haft uppe här frågan om en generell sänkning, att vi beslöt oss för att vid denna riksdag be- gränsa oss till det mera blygsamma kra- vet om en sänkning av pensionsåldern endast för vissa grupper. Nu när vi gör det inträffar det emellertid att partigrup- per, som den gången var med om att rösta ned våra förslag, i år motionerar om en utredning rörande just det som de röstade ned förra gången. Jag hyser mycken sympati för de synpunkter herr Carlsson anförde, och jag betvivlar inte hans goda vilja beträffande den fråga vi nu diskuterar, men jag kan ändå inte låta bli att erinra om vad som tidigare

har inträffat. Jag passar nu på tillfället att hälsa dem välkomna in i ledet och uttalar en förhoppning att de inte skall vantrivas i det sällskap som de nu råkat hamna i. Vi lovar att vi skall göra så gott vi kan för att samvaron skall bli god även i fortsättningen.

Beträffande den utredning som begärs av reservanterna kan man naturligtvis hysa vissa dubier, ty alltför ofta är utredningskrav identiska med förhållningssträvanden. Jag får dock hoppas att så inte skall bli fallet i detta avseende. Hur det nu än är med den saken så tycks det vara så att i varje fall utskottets majoritet är inställd på att låta frågan vila ännu ett okänt antal år. Hänvisningen till att programmet för folkpensionshöjningarna först måste klaras avslöjar avsikten att i varje fall innevarande decennium skall komma att förflyta, innan frågan om en generell sänkning av pensionsåldern aktualiseras på allvar. I så fall hinner vi förmodligen halka efter andra utvecklade länder ännu en bit.

Av vad jag nu har sagt framgår att vi ansluter oss till de delar av reservationen som sysselsätter sig med frågan om en generell sänkning av pensionsåldern. Dessförinnan önskar vi emellertid få en annan fråga ställd under proposition, nämligen vårt motionsförslag om pension vid 65 års ålder för vissa kategorier anställda, det förslag som herr Carlsson avgav en platonisk kärleksbekännelse till men som han ändå inte ansåg sig kunna förorda. Det är enligt vår mening en mycket angelägen sak, och den baktanken att det skulle kunna komma att bli inkörsporren för en generell sänkning av pensionsåldern vill vi inte dölja, ty den hade vi och den har vi. I vissa andra länder har lagstiftningsvägen ordnats en lägre pensionsålder för vissa tungt arbetande. Jag kan inte förstå varför det inte skulle kunna vara möjligt också i vårt land. Att en sådan anordning är motiverad erkännes ju.

I proposition till 1958 års riksdag om vissa andra folkpensionsfrågor vidrörde socialministern detta ämne genom påpekandet att man vid ett fortsatt reformerande måste ägna stor uppmärksamhet

Om sänkning av pensionsåldern
åt frågan om tidigare pensionering av sådana som »relativt tidigt måste lämna arbetet». *Måste!*

Även i flera andra sammanhang har liknande formuleringar kommit till användning. Att det inom vissa arbetsområden och yrken är nödvändigt att lämna arbetet före 67 års ålder är alltså officiellt erkänt, bl. a. genom den handling som nu föreligger här för behandling. Ett sådant erkännande ligger också i beslutet om en rörlig pensionsålder. Men — som herr Carlsson erinrade om — för dem som med eller mot sin vilja tvingas att som man brukar säga lägga av före 67 års ålder ligger det inte så värst mycken tröst i att pension kan beviljas tidigare, eftersom en mycket kraftig reducering av pensionsbeloppet då inträffar. Det blir nämligen en närapå 30 procent lägre pension om man slutar arbeta vid 63 års ålder. Dessa tungt arbetande människor är också i allmänhet relativt dåligt avlönade, varför det oftast inte finns något på den s. k. kistbotten att dryga ut den reducerade pensionen med.

Sitt avslagsyrkande hänger utskottet upp bl. a. på att en sänkning av pensionsåldern för dessa grupper — gruvarbetare, transportarbetare, skogsarbetare, byggnadsarbetare, den kemiska industriens anställda o. s. v. — bör ordnas avtalsvägen och inte genom lagstiftning.

Jag undrar hur många gånger vi har hört det argumentet i offentliga politiska debatter i vårt land beträffande likartade spörsmål. Det har gått att ordna tidigare pensionering för de stats- och kommunalanställda och vissa andra grupper, det är riktigt, men deras situation har varit annorlunda än för de grupper som det nu gäller. I övrigt har det alls inte gått att ordna saken avtalsvägen. Det gick som bekant inte beträffande tjänstepensionen heller, utan det blev nödvändigt att tillgripa lagstiftning för att en sådan verkligen skulle komma i funktion, och detta var för övrigt även principiellt sett det enda riktiga, enligt vår mening. Samma sak gäller beträffande sänkt pensionsålder för de grupper som vi nu talar om.

Om sänkning av pensionsåldern

Herr talman! Jag slutar med detta, och med vad jag nyss har anfört ber jag att få yrka bifall till våra motioner nr 93 i första kammaren och 107 i andra kammaren. Det stöd vi kan lämna reservationen till utskottets utlåtande gäller således inte den passus som berör de motioner vilkas nummer jag nyss nämnde.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Det är många ärenden vid innevarande års riksdag som vi känner till från tidigare behandling. Egentligen har vi inte så delade meningar i fråga om motiven för yrkandena beträffande detta utlåtande. Vi har däremot delade meningar i fråga om möjligheterna och vägarna att genomföra önskemålen.

Herr Carlsson åberopar standardhöjningen i samhället, och han säger att den borde ligga till grund för en större frikostighet i detta sammanhang, nämligen möjligheterna att åstadkomma en lägre pensionsålder. Det är väl riktigt att standarden har höjts i samhället ganska väsentligt under senare år, men jag tror inte att någon kan påstå att de sociala försäkringarna har blivit eftersläpande i denna utveckling. Jag tror vi alla varit överens om att vi skall ta så stora krafttag att förmånerna följer med i utvecklingen och något därutöver. Sedan uppkommer frågan om fördelningen varit riktig eller om det finns en möjlighet att avsätta ännu mera för sådant ändamål. Motionärerna har tydligen den uppfattningen att så bör ske, men ingendera av dem har talat om, på vilket sätt kostnaderna skulle täckas.

Herr Adolfsson säger att pensionsåldern, 67 år, nu kan fira halvsekeljubileum, och det är också riktigt. Men han glömmer att tala om, att visserligen har vi haft en pensionsålder av 67 år i 50 år, men vi har praktiskt taget inte haft någon pension i samband med den fastställda pensionsåldern förrän 1948, då vi fick denna icke inkomstprövade folkpension om 1 000 kronor för ensamstående och 1 600 kronor för gifta som

båda uppbär pension. Dessförinnan fanns ett mycket blygsamt belopp utan inkomstprövning. All annan pension var inkomstprövad. Därför har folkpensionsåldern inte haft något verkligt underlag förrän 1948. Ett liknande konstaterande kan man göra beträffande den allmänna tilläggspensionen. Den började utbetalas först innevarande år, och den följer samma pensionsålder som gäller för folkpensioner. Jag kan inte bestrida påståendet, att det finns vissa grupper som skulle ha behov av en lägre pensionsålder redan från starten, men bara åstadkommandet av denna allmänna tjänstepensionering måste ändå innebära väsentliga förbättringar, eftersom det inte fanns någon sådan pension tidigare för det stora flertalet av de löneanställda. Det gäller framför allt de som varit anställda enligt kollektivavtal eller i varje fall under sådana former att de inte räknas till tjänstemannakåren.

Det är inom folkpensioneringen som pensionsåldern varit 67 år, och eftersom folkpensionen skulle utgöra en del av den allmänna pensionen, har man från begynnelsen måst ta samma pensionsålder. Men pensionsåldern 67 år har inte varit sakrosankt för alla grupper. För statstjänare i allmänhet har den varit 65 år för män och 60 år för kvinnor, och samma åldrar har gällt på den enskilda arbetsmarknaden, men det är som följd av träffade uppgörelser och icke som följd av lagstiftning.

Jag tror inte att någon inom andra lagutskottet har den uppfattningen att man inte skall, så snart resurser finns, eftersträva en lägre generell pensionsålder, men det är väl ingen i denna kammare som tror att en sänkning av pensionsåldern till 65 år under alla förhållanden kommer att vara riktig. Det kommer fortfarande att finnas vissa grupper, för vilka denna ålder är för hög och som följaktligen måste försöka skaffa sig sin bärning på annat sätt under åren närmast före den generella pensionsåldern. Genom att sänka pensionsåldern när man inte idealet, även om man får en gräns, som passar för ett större antal än som är fallet just nu.

Vi har också varit överens om både i 1958 års socialförsäkringsutredning och sedermera i andra lagutskottet — och jag tror att kammaren har accepterat den principen — att det finns vissa grupper som borde ha en lägre pensionsålder än 67 år men att det ur alla synpunkter är lämpligare och lättare att lösa den frågan avtalsvägen. Lagstiftningsvägen är förenad med betydande svårigheter att sortera ut vissa grupper som skall vara berättigade till en lägre pensionsålder, och svårigheterna blir ännu större, om man försöker ge sig in på en individuell gradering av pensionsåldern.

Jämsides med strävandena efter en lägre pensionsålder har vi att i olika sammanhang ta ställning till yrkanden och åtgärder av olika slag och beskaffenhet för att stimulera dem som har nått pensionsåldern att fortsätta arbetet — det kan gälla stimulans genom lättnader i skatteavseende eller på annat sätt. Det är ett faktum att många orkar arbeta efter 67 år, och detta är ju en fördel, eftersom arbetskraftssituationen är sådan, att vi har ett behov av den arbetskraft som kan stå till arbetsmarknadens förfogande.

Herr talman! Jag skall inte ägna ytterligare tid åt frågan om möjligheterna att åstadkomma en lägre pensionsålder för vissa grupper. Jag skall hålla mig till det som är det väsentliga i detta sammanhang, nämligen frågan om en lägre generell pensionsålder. För utskottet har alldeles säkert varit avgörande, att vi har, om inte officiellt så i varje fall inofficiellt, kommit överens om att folkpensionerna skall förbättras så att de år 1968 kommer upp till en nivå som ligger vid 90 procent av det då gällande basbeloppet. Under den tid dessa höjningar skall äga rum inkräktar de på resurserna och möjligheterna att sänka pensionsåldern. Därför är det inte något orealistiskt uttalande, när herr Adolfsson säger, att man får tolka det på det sättet, att andra lagutskottets majoritet har den uppfattningen, att förutsättningar för en sänkning av folkpensionsåldern under 67 år inte föreligger, förrän vi nått den höjning av folkpensionsnivån som vi ef-

tersträvar. Resurserna finns sannolikt inte tidigare.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få hemställa om bifall till utskottets utlåtande.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Först ett ord till herr Adolfsson, som här talade varmt om sänkning av pensionsåldern och som ville göra gällande att vi inom centerpartiet inte varit konsekventa i den här frågan. Låt mig bara säga till herr Adolfsson, att frågan om sänkning av pensionsåldern icke är någon ny fråga för oss. Om herr Adolfsson tar del av riksdagstryck och av vad som sagts vid våra partistämmor, finner han säkerligen, att vi flera gånger tidigare varit inne på frågan om en sänkning av pensionsåldern. Jag skall emellertid inte ta upp någon diskussion eller tävlan med herr Adolfsson om vem som varit först. För mig är det väsentliga inte vem som varit först. Det väsentliga är att frågan blir löst, så att man får en sänkning av pensionsåldern inom en icke alltför avlägsen framtid.

Av den ärade utskottsordförandens framställning framgick också, att det finns många frågetecken i marginalen, innan man kan komma fram till en allmän sänkning av folkpensionsåldern. Jag vet att man är överens om att man skall till 1968 höja folkpensionen så att den i 1957 års penningvärde skall utgöra 3 600 kronor för ensamstående och sammanlagt 5 400 kronor för makar. Diskussionen härom kommer under nästa punkt, och jag skall inte fördjupa mig i den problematiken nu. Men låt mig säga, att vi till år 1968 har anledning att fråga oss, hur vi då skall se på folkpensionärerna och deras ställning i samhället.

Jag ansluter mig till herr förste vice talmannens uppfattning att vi inte har delade meningar om målsättningarna men delade meningar om vägarna. Det är många aspekter som kommer in i bilden här — det sade jag också i mitt förra inlägg — och som påverkar sam-

Om sänkning av pensionsåldern

hället ur olika synpunkter vid en sänkning av folkpensionsåldern. Just behovet av att få en överblick över hur det verkar ur samhällets synpunkt och hur det verkar ur pensionärernas synpunkt har gjort att vi ansett att det finns anledning att utreda denna fråga. Vi har lärt oss att utredningar tar ganska lång tid. Från den utgångspunkten tror jag att det är motiverat att redan i dag hemställa hos regeringen om en parlamentarisk utredning. Jag föreställer mig att det tar ganska lång tid, innan man får hela detta ämnesområde belyst i varje fall med tanke på hur pass försiktig man i dag verkar vara på detta område.

När man vill göra gällande att frågan om en sänkning av pensionsåldern är en avtalsfråga vill jag säga att man ju lagstiftar om semestern och tidigare har lagstiftat om folkpensionsåldern. Då frågar jag mig om det inte finns anledning att göra en utredning i syfte att lagstifta om en sänkning av folkpensionsåldern i vårt land som man har gjort i många andra länder som inte är alltför avlägsna.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Herr förste vice talmannen förklarade att han och andra har accepterat principen om lägre pensionsålder för vissa grupper — såsom vi föreslagit i vår motion för i år. Detta kan ju noteras såsom varande en vacker beaktelse, men beaktelsen till tron att frågan lämpligast bör lösas avtalsvägen kan vi icke ansluta oss till. Jag hänvisar till de motiveringar som anfördes i mitt första anförande, där jag sökte leda i bevis att det i åtskilliga fall visat sig vara en oframkomlig väg att på det sättet söka lösa sådana viktiga sociala frågor.

Ett annat argument från herr förste vice talmannens sida var att det beträffande dessa grupper skulle vara mycket svårt att sortera ut vilka som skulle komma att bli pensionerade vid den tidigare åldern. Jag kan för min egen del inte förstå att det skulle uppkomma några svårigheter att dra en sådan gräns.

Det har ju gått i vissa andra länder att dra upp sådana rågångar mellan olika kategorier av arbetande människor, och man kan tycka att det inte borde vara svårare här i vårt högt utvecklade land.

Beträffande vissa kategorier kan väl saken redan från början vara klar. Vi har ju tungt arbetande människor, såsom gruvarbetare, skogsarbetare, transportarbetare, byggnadsarbetare, jordbruksarbetare och vissa andra likartade kategorier. När det sedan gäller folk i hälsovådligt arbete kan det enligt min mening inte heller vara svårt att göra en uppdelning, eftersom vår medicinska vetenskap är så pass utvecklad att det inte kan vara svårt att identifiera arbeten med påtagbara hälsorisker. Och tror herr förste vice talmannen med sin erfarenhet av svenskt fackföreningsliv, att det skulle bli lättare att få en sak som denna kartlagd vid förhandlingar med arbetsgivarna och endast den vägen? Det tillåter jag mig i vart fall betvivla. I övrigt har vi motionärer utgått ifrån att ett fastställande av vilka grupper som här skulle komma i fråga måste föregås av undersökningar, och detta har vi också skrivit in i vår motion. Till vilka resultat sådana undersökningar skulle leda, kan utskottet inte ha någon kännedom om i förväg.

Sedan får jag till slut med beklagande konstatera, att jag tydligen hade rätt i min spådom om att ingen allvarlig avsikt föreligger att under innevarande decennium generellt sänka vår pensionsålder. Jag beklagar detta i högsta grad men utgår från att frågan kan bli föremål för ett politiskt avgörande, som för ögonblicket inte kan skönjas. För övrigt kan jag inte förstå varför vi i vårt land, som har väldiga ekonomiska resurser, en omfattande produktionsapparat och hög teknik och som icke blivit skadat av krigen utan tvärtom har kunnat profitera på dessa, inte i motsats till många andra länder skulle kunna sänka pensionsåldern på det sätt som här har föreslagits. Alla ekonomiska förutsättningar torde föreligga för att göra detta möjligt.

Herr förste vice talmannen pekade på

de pensionshöjningar, som först skall genomföras. Med anledning härav vill jag bara göra den lilla erinran, att dessa höjningar hittills inte har genomförts i den takt, som samtliga politiska partier i vårt land uttalade sig för vid det s. k. pensionsvalet.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Jag vill till herr Eric Carlsson säga, att jag inte har förutsatt att man avtalsvägen skulle förhandla om folkpensionsåldern utan endast om lägre pensionsåldrar för de grupper, för vilka man anser sådan lägre pensionsålder vara motiverad, därför att det borde vara lättare att lösa en sådan fråga genom avtal än lagstiftningsvägen.

Till herr Adolfsson vill jag säga, att vi nog inte vinner särskilt mycket på ett meningsutbyte om resurser och möjligheter att genomföra någonting, som i och för sig är önskvärt. Jag talar ju om förhållandena i vårt land och viljan att ställa de resurser till förfogande, som skulle erfordras för att genomföra allt som är önskvärt i ett enda sammanhang. I länder, som har ett annat politiskt styrelseskick än vårt, är det naturligtvis betydligt enklare. Där har man ju en fullständig kontroll över arbetsmarknaden, eftersom inte bara de statsanställda utan arbetsmarknaden i sin helhet sorterar under de styrande. Då är det ju mycket lättare att gruppera in vederbörande i olika fallor med olika stora eller många gånger olika små förmåner. Det är inte lika enkelt att göra sådana grupperingar i ett land, där folk flyttar från ett område till ett annat. Även inom områden, där man har lägre pensionsåldrar, graderar man storleken av pensionen med hänsyn till det antal år vederbörande varit sysselsatt inom området i fråga. Det är en av de svårigheter, som man har pekat på när det gäller möjligheterna att införa skiftande pensionsåldrar för olika grupper inom den allmänna pensioneringen. Vi har mycket stor rörlighet på arbetsmarknaden. Det är på mycket få områden vederbörande stannar kvar inom samma yrke eller sys-

Om sänkning av pensionsåldern
selsättning från det han träder in i produktionen och till dess han träder ut ur den såsom pensionsberättigad. Jag begär inte att herr Adolfsson skall känna till detta problem, men jag rekommenderar honom att läsa de synpunkter som 1958 års socialförsäkringskommitté anfört i denna del. De kan alldeles säkert ge något litet underlag för eftertanke beträffande dessa spörsmål, i vad det gäller Sverige och våra möjligheter att lösa dem.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

I fråga om punkten 1, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 28 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Om höjning av folkpensionerna

Då emellertid herr *Carlsson, Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 109;
Nej — 17.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjordes enligt de rörande punkten 2 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 93 och II: 107; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr TALMANNEN anförde:

Jag ber att få lämna ett meddelande angående dagens plenum och plenum tisdagen den 23 april. Vid plenum i onsdags meddelade jag, att plenum i dag icke avsågs komma att pågå längre än till omkring klockan 19.30. Enär det antal ärenden, som bordlägges i dag för behandling nästa onsdag, är ringa, är det möjligt att uppskjuta behandlingen av några av de ärenden, som skolat avgöras i dag, till på onsdag. Därest det senare i dag med hänsyn till antalet då avgjorda ärenden visar sig möjligt, kan fråga därför uppkomma att avsluta dagens plenum i sådan tid att de tidigare eftermiddagstågen kan användas för eventuella hemresor.

Nästa tisdag, den 23 dennes, hålles en allmän utrikespolitisk debatt med början klockan 14.00. Från utskotten inkomna ärenden avses ej skola behandlas på tisdag, utan det blir då endast nämnda debatt.

Om höjning av folkpensionerna

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av väckta motioner om höjning av folkpensionerna, m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft fem inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 536 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 659 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.*,

2) de likalydande motionerna nr 538 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 657 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.*, samt

3) motionen nr 650 i andra kammaren av herrar *Carlsson* i Huskvarna och *Westberg*.

I motionerna I: 536 och II: 659 hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om framläggande av plan för nästa års riksdag angående årliga höjningar av folkpensionerna under tiden 1964—1968 upp till de målsättningsbelopp, som fastställts genom riksdagens principbeslut, dock med de större etapphöjningarna 1964 och 1965.

I motionerna I: 538 och II: 657 hade yrkats, utom annat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om tillsättande av en parlamentariskt sammansatt pensionsberedning med uppgift att behandla frågan om folkpensionernas höjning efter år 1968.

I motionen II: 650 hade anhållits, att riksdagen måtte *dels* uttala, att den av riksdagen beslutade höjningen av folkpensionen fram till 1968 borde ske så att folkpensionärerna i likhet med övriga folkgrupper tillerkändes rätt till en årlig standardmässig höjning, *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag om höjning av folkpensionerna från och med den 1 juli 1963 som uttryck för angivna tankegång.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner, nämligen

1) motionerna I: 536 och II: 659,

2) motionerna I: 538 och II: 657, såvitt däri yrkats utredning av frågan om

folkpensionernas höjning efter år 1968, samt

3) motionen II: 650,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Eric Carlsson*, *Erik Filip Petersson*, *Anderson* i Sundsvall, *Rimmerfors* och *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, nämligen

1) motionerna I: 536 och II: 659,

2) motionerna I: 538 och II: 657, såvitt däri yrkats utredning av frågan om folkpensionernas höjning efter år 1968, samt

3) motionen II: 650,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla,

a) att en plan rörande folkpensionshöjningarna fram till år 1968, så utformad och avvägd med årliga höjningar som reservanterna angivit, måtte föreläggas innevarande års höstriksdag, samt

b) att en teknisk översyn av lagen om allmän försäkring måtte genomföras i syfte att avlägsna nu förekommande hinder att medgiva folkpensionärerna skälig del i de allmänna standardförbättringarna efter 1968.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Det har förekommit många debatter i denna kammare om hur folkpensionerna skulle höjas, och det har varit motstridiga uppfattningar vid många tillfällen. Ifrån centerns sida har vi ansett, att regeringen inte varit tillräckligt positiv när det gällt att behandla folkpensionerna. Också vid årets riksdag har vi därför i en partimotion yrkat att man skulle gå hastigare fram med höjningarna än vad som nu är fallet.

Det råder enighet i fråga om själva målsättningen, d. v. s. riksdagens uttalande 1958 för att folkpensionerna skul-

Om höjning av folkpensionerna

le successivt höjas, så att ålderspensionen 1968 motsvarade 3 600 kronor för ensamstående och 5 400 kronor för två pensionsberättigade makar, allt räknat i 1957 års penningvärde — detta sista är att särskilt understryka. Däremot har det rått delade meningar dels om i vilken takt pensionerna skall höjas, dels om vad som skall ske efter 1968.

Vad gäller höjningarna av pensionsnivån underströk 1958 års A-riksdag och 1959 års riksdag, att det vid varje ytterligare höjning borde föreligga möjlighet för statsmakterna att bestämma höjningens storlek med hänsyn till den statsfinanssiella och samhällsekonomiska situationen. Detta har understrukits igen i utskottets utlåtande i år, och det markerar ju, att riksdagen varje gång är suverän att bestämma de höjningar, som anses lämpliga.

Givetvis går det inte att räkna höjningarna i absoluta tal. Med den penningvärdeförsämring, som tyvärr har förekommit, måste vi ta hänsyn till att det år 1968 blir fråga om avsevärt högre belopp än 5 400 och 3 600. Just nu kan man beräkna, att vi sannolikt år 1968 kommer till belopp som i dagens penningvärde är 4 300 kronor för ensamstående och 6 400 för makar. Det är dock inte säkert att det blir just dessa tal, de kan vara betydligt högre. Men med de höjningar av folkpensionsbeloppen, som nu företas, kommer vi sannolikt *inte* att nå upp till de fastställda beloppen 5 400 och 3 600 kronor i 1957 års penningvärde. Skall vi nå fram till motsvarande belopp, måste det bli större höjningar.

Detta har också betygats i proposition nr 90 till 1962 års riksdag, så jag kan stödja mig på vad regeringen sade vid det tillfället: »Av tekniska skäl kan dock folkpensionernas anknytning till basbeloppet inte genomföras i samband med ikraftträdandet av lagen om allmän försäkring utan får uppskjutas till en senare tidpunkt. Intill dess får den nuvarande metoden med fasta indextillägg bibehållas. De nuvarande indextilläggen, vart och ett på 50 kr. för en ensam pensionär och 40 kr. för vardera av två pensionsberättigade makar, är så avpassade att pen-

Om höjning av folkpensionerna

sionernas ursprungliga belopp men inte standardtillägg är värdesäkrade. För att underlätta samordningen mellan folkpensioneringen och tilläggspensioneringen och möjliggöra en jämn stegring av folkpensionerna fram till det för år 1968 uppställda målet, bör i år en ytterligare höjning av folkpensionerna vidtagas med 100 kr. för en ensam pensionär och 160 kr. för två makar.»

Detta är ju just att understryka, vad vi från centerns sida sagt, att det inte går att hålla sig till absoluta tal, utan att man måste ta hänsyn till penningvärdeutvecklingen.

Man kan också ifrågasätta, om det är riktigt att höja för folkpensionärerna endast vartannat år. Det medför en ovillkorlig eftersläpning för dem. Om vi höjde varje år, skulle de bättre kunna följa med i den utveckling vi har när det gäller penningvärdet. Vi kan för vår del inte finna annat än att regeringen nu liksom tidigare intar en ståndpunkt, som inte är så särdeles positiv för folkpensionärerna. Man anför olika skäl och inte minst statsfinansiella skäl. Men det är märkligt att det alltid är folkpensionärerna som skall komma i kläm. Det finns en hel del andra saker, som man lättare kan få genomföra, men för folkpensionärerna är det alltid svårt att få höjningar genomförda.

Det är den ena saken. Den andra är vad som kommer att ske efter 1968. Vi menar att man bör ta hänsyn till att de som är folkpensionärer nu har varit med om att bygga upp den produktionsapparaten, som vi har, och att de också bör ha del av de standardförbättringar, som förekommer. Det påpekas i finansplanen, att vi under de senaste tre åren haft lönestegringar med ungefär 10 procent varje år, d. v. s. tillsammans en 33-procentig lönestegring. Borde man inte fundera på huruvida folkpensionärerna också skall bli delaktiga av den standardstegringen?

Av denna anledning bör man ta itu redan nu med vad som bör göras efter 1968. Detta har vi hävdat vid åtskilliga tillfällen tidigare, och vi kan göra det

med desto större styrka i dag, som utvecklingen har understrukt våra synpunkter både i fråga om höjningarnas storlek och om standardförbättringen efter 1968. Det bör företas någonting på detta område.

Eftersom frågan diskuterats vid så många tillfällen tidigare, skall jag, herr talman, inskränka mig till vad jag har sagt nu. Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som finns fogad till andra lagutskottets utlåtande nr 29.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort, i synnerhet med hänsyn till den vänliga inställning herr talmannen deklarerat till kammarens arbete i dag.

I huvudsak ber jag få instämma med herr Bengtson. Det har ju visat sig att folkpensionärerna i större utsträckning än någon annan grupp i samhället fått kännas vid den eftersläpning som inträffat på grund av inflationen. Inflationen får vi väl ha även i fortsättningen, och det är därför som vi reserverar menar, att den plan som utskottsmajoriteten har bekant sig till och beträffande vilken utskottet säger: »Finnes enligt utskottets mening icke anledning att under de kommande åren frångå den plan, som statsmakterna i samband med behandlingen av fjolårets folkpensionshöjning anslutit sig till», icke på ett rättvist sätt tillgodoser folkpensionärernas berättigade intressen. Likaså är det uppenbart att folkpensionärerna är ensamma om att på det eftersläpande sätt som nu sker få gottgörelse för höjningar av levnadskostnaderna. Jag tror inte det skulle vara möjligt att få någon annan grupp i samhället att acceptera en sådan ordning. Alla skulle vilja vidhålla vad som är gängse praxis, nämligen att årliga justeringar genomförs på löne marknaden. Detta bör folkpensionärerna också äga rätt till.

Herr talman! Med hänsyn till det vi anfört i reservationen ber jag få yrka bifall till densamma.

Om höjning av folkpensionerna

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Jag tror att jag kan vara lika återhållsam som de båda tidigare talarna i denna debatt. Vi har ju haft saken uppe tidigare och känner mycket väl till var vi står i själva saksfrågan.

Herr Bengtson ville konstatera, att de nuvarande höjningarna, som alltså tillämpas vartannat år, inte kan leda fram till den nivå som vi skulle ha uppnått 1968, alltså 3 600 respektive 5 400 kronor i 1957 års penningvärde.

Detta beror emellertid helt och hållet på hur stora de återstående höjningarna blir, ty de är ju inte fastställda i absoluta tal. Om ingenting särskilt inträffar och om vi tillämpar samma höjning 1964, 1966 och 1968 som vi gjorde 1962, så kommer vi att nå den nivå 1968 som herr Bengtson nämnde. Det kan alltså vara lika bergsäkert att kunna nå denna nivå om man tillämpar höjningar vartannat år som om man gör det varje år; det beror på avvägningen. Man kan få en lika förmånlig utveckling också för folkpensionärerna. Det beror ju helt och hållet på hur stora höjningar som företas vartannat år. Det går inte att bestämt fastslå i en riksdagsdebatt att detta skulle vara omöjligt.

Det är för tidigt att tala om vad som skall ske efter 1968. Vi har ju en plan som inte är fastställd av utskottet, utan som faktiskt är baserad på ett uttalande 1957 eller 1958 i allmänna pensionsutskottet och till vilket i varje fall representanter från samtliga partier anslöt sig, nämligen att man skulle eftersträva en jämnare höjning av folkpensionerna fram till 1968 än den som var skisserad i pensionsberedningens betänkande. Det är detta som vi har vi följt.

På många håll har det förelegat en oro med anledning av det som sedermera beslöts år 1962 i samband med den stora propositionen om den allmänna försäkringen, nämligen att folkpensionsbeloppet knöts till basbeloppet på så sätt att det skulle utgöra 90 procent av detta. Vissa av centerpartiets talare har tolkat detta på det sättet, att det skulle inne-

bära att pensionsbeloppet liksom knutits fast till någonting, som inte kan bli föremål för ytterligare standardhöjning.

Det är emellertid mycket möjligt att man före 1968 kan finna någon utväg att klara detta problem. Det finns mer än en utväg, och det behöver inte vara särskilt stora utredningar för att klara det. Man kan ju låta folkpensionen stiga till högre belopp än 90 procent — man kan ta både 95, 100 och 110 procent av basbeloppet och låta det gälla samtliga, vilket betyder att den allmänna pensionsnivån blir bättre än de 65 procent som vi nu siktar på. Det finns också en möjlighet att på ett eller annat sätt klara skillnaden när det gäller folkpensionsbeloppet mellan dem som har tilläggs-pension och dem som inte har intjänat någon sådan.

Vi behöver alls inte uppge allt hopp om möjligheten att klara av detta problem. Finns de ekonomiska resurserna 1968 kommer självklart också viljan att vidta ytterligare standardhöjningar för folkpensionärerna att finnas.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets utlåtande.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse vad herr förste vice talmannen har sagt om det som kunde tänkas efter 1968. Det ger i varje fall någon förhoppning om att någonting skall kunna göras, så att det förslag vi har framställt möjligen skall komma att förverkligas.

Jag vill inte riktigt gå med på att det blir samma resultat om man höjer folkpensionen varje år eller vartannat. Det blir längre tidsintervall mellan höjningarna och följaktligen sämre för folkpensionärerna om man höjer vartannat år.

Jag har redan sagt att det är svårt att fastställa, hurudan penningvärdeutvecklingen kommer att bli. Det förefaller dock osannolikt att vi skall kunna nå upp till de belopp som nu finns angivna. Jag har läst att det i utskottets utlåtande står: »Enligt förslaget skulle folkpensionen för ensamstående pensionär höjas

Om en allmän översyn av pris- och konkurrenslagstiftningen

den 1 juli ettvar av åren 1960, 1962, 1964, 1966 och 1968 med 250 kr. För två pensionberättigade makar skulle höjningarna uppgå till 340, 330, 320 och 310 kr. vid respektive tillfällen.»

Det står inte någonting mer. Det står alltså inte »i 1957 års penningvärde» — följaktligen är detta absoluta tal. Hade det stått »i 1957 års penningvärde», skulle det betyda att pensionärerna komme att följa med i utvecklingen, men är det absoluta tal, kommer de inte att följa med.

Vi har många gånger tidigare diskuterat innebörden av orden »jämn» och »jämnare». I det fallet anknyter jag till vad jag nämnt tidigare, att varje riksdag kan suveränt bestämma hur folkpensionerna skall höjas. Där menar vi att regeringen inte är tillräckligt positiv. Vi menar att det borde höjas mer i det fallet.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Det är riktigt att de belopp som herr Bengtson nämnde finns angivna, men det är också ett faktum att socialministern år 1962 konstaterade, att de beloppen inte räckte till utan föreslog 350 kronor för ensamstående och 500 kronor för makar som båda uppbar folkpension.

Det är väl troligt att socialministern måste hålla fast vid dessa belopp i fortsättningen om vi skall nå den nivå som vi siktar till. Jag tror därför vi kan vara lugna även på den punkten.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet angivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bengtson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet angivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom upprensning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bengtson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 40.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Om en allmän översyn av pris- och konkurrenslagstiftningen

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckta motioner om en allmän översyn av pris- och konkurrenslagstiftningen.

Andra lagutskottet hade till behandling förcheft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 165 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* samt nr 200 i andra kammaren av herr *Hermansson m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en allmän översyn av gällande pris- och konkurrenslagstiftning.

Om självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner, I: 165 och II: 200, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Alldenstund också utskottet här medger, att inte allt på det område som motionerna behandlar är som det borde vara, så ber jag kort och gott att få yrka bifall till dessa motioner, nämligen I: 165 och II: 200.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningens ansågs härmed slutad, varefter enligt därunder framkomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av väckt motion angående inkomstprövningen vid tillämpningen av familjebidragsförordningen; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts propositionen med förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99).

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckta motioner om självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar, m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft fyra inom riksdagen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 373 i första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* och fröken *Nordström* samt nr 443 i andra kammaren av fröken *Elmén* ävensom

2) de likalydande motionerna nr 549 i första kammaren av herr *Åkerlund* och nr 664 i andra kammaren av fröken *Wettersström m. fl.*, såvitt nu vore i fråga.

I motionerna I: 373 och II: 443 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådana tilläggsdirektiv för den sittande familjeberedningen, att frågan om de tekniska möjligheterna och formerna för en självständig pensionering för hemarbetande husmödrar inom tilläggs pensioneringen bleve föremål för prövning i beredningen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, nämligen

1) motionerna I: 373 och II: 443, samt

2) motionerna I: 549 och II: 664, såvitt däri yrkats utredning av frågan om pensionsrätt för hemarbetande förälder och uppdelning av tilläggs pensionen mellan makar,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits, utom av annan, av fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Erik Filip Petersson*, *Rimmerfors* och *Jönsson* i Ingemarsgården, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen, i anledning av motionerna I: 373 och II: 443, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära tilläggsdirektiv till den sittande pensionsförsäkringskommittén, varigenom frågan om de tekniska möjligheterna och formerna för en självständig pensionering för hemarbetande husmödrar inom tilläggs pensioneringen måtte bliva föremål för en ingående prövning; samt

2) att motionerna I: 549 och II: 664, såvitt däri yrkats utredning av frågan

Om självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar

om pensionsrätt för hemarbetande förälder och uppdelning av tilläggspensionen mellan makar, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Den här frågan är ju en följeslagare genom flera riksdagar. Motiven för att även husmödrarna bör få möjlighet att inordnas i ett pensionsystem, som ger andra stora grupper flera fördelar, har redan framlagts i kammaren åtskilliga gånger. Jag skall därför bespara kammarledamöternas uppräknings av dessa motiv. Jag tar då för givet att jag därmed också besparar utskottets värderade ordförande från att behöva utförligt redogöra för, varför utskottsmajoriteten inte anser en sådan utredning, som vi begärt, möjlig eller ens påkallad.

Det är dock en formulering i utskottsutlåtandet som jag ber att få fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på.

Det står att avgifterna för en sådan pensionering för husmödrarna skulle obligatoriskt åligga familjeförsörjarna. Vem har påstått att så skulle bli fallet? Det är ju den saken som skall utredas, om det kan tänkas bli en obligatorisk anslutning till pensionssystemet, *hur* detta i så fall skall ske, och *vem* som skall betala avgifterna. I utredningen bör också ingå andra eventuella utvägar för att bättre än nu skapa trygghet för en grupp av kvinnor, alltså de som arbetar i hemmen, och i en, det vill jag fästa uppmärksamheten på, samhälls- institution vilken visat sig så mänskligt skröplig och ohållbar som försörjningsinrättning som äktenskapet visat sig vara. Har äktenskapet någon gång varit en försörjningsinrättning så lär det inte vara det nu och aldrig bli det heller i framtiden.

Från de hemarbetande kvinnornas egen sida, såsom de är representerade i Husmodersförbundet, har rests starka krav på samhället att skapa en bättre ekonomisk trygghet även för dem. Tyvärr är de hemarbetande kvinnorna inte en slagkraftig kår utåt. Det öppnar vida perspektiv, herr talman, mege det,

att tänka sig husmödrarna som ett fackförbund med förhandlingsrätt gentemot staten och kommunerna och de egna familjeförsörjarna. Nu försöker var och en att påverka sin enskilda försörjare, men jag finner, att de inte tycks ha lyckats så bra vad riksdagsledamöternas beträffar.

Vad motionärerna och reservanterna begär är en utredning av hela frågan, om de tekniska möjligheterna och formerna för en självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar inom tilläggspensioneringens ram.

I motionerna har begärts, att denna utredning skall ske inom ramen för den familjebereidning som statsrådet Lindström tillsatt för att syssla med de problem som rör hem och familj. Den beredningen har enligt vad som har uppgivits för utskottet endast att syssla med serviceåtgärder i detta sammanhang. Den torde alltså inte vara rätt forum. Vi har därför i vår reservation begärt, att utredningen skall verkställas inom ramen för den sittande pensionsförsäkringskommittén. Då detta problemkomplex inte är upptaget i direktiven för kommitténs arbete fordras ett tillägg till dessa direktiv. Det är det som vi begär i vår reservation, och jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till den.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Och jag vill yrka avslag på den!

Vi har talat om denna fråga tidigare. Vi kommer aldrig att bli överens, fru Hamrin-Thorell och jag, om behovet av en utredning av det slag som hon så varmt talar för.

De hemarbetande fruarna har tidigare inte haft någon trygghet att tala om. De har fått en trygghet genom folkpensionsreformen år 1960, då familjepensioneringen infördes med änkepension och barnpension, och de har fått en ytterligare påspädning genom att tilläggspensioneringen gäller från och med den 1 januari innevarande år. Därigenom har de fått en verklig trygghet, som de helt har saknat tidigare.

Om självständig pensionsrätt för hemarbetande husmödrar

Den trygghet för de hemarbetande husmödrarna, som skulle kunna åstadkommas genom en självständig pensionsrätt, är den som de skulle ha glädje av vid 67 års ålder under förutsättning att de lever så länge, men den tryggheten har de ju ändå på grund av pensionssystemets utformning. Om båda makarna lever är nämligen folkpensionen högre, och mannen har ju därtill sin tjänstepension. Eftersom till de totala pensionsbeloppen, som är avvägda i förhållande till inkomsten, skall medräknas att pensionärer inte behöver betala avgifter för folkpensioneringen och tilläggspensioneringen och ej heller till socialförsäkringsförmåner i övrigt, når de flesta familjer med begränsade inkomster upp till en pension, som kommer i närheten av 75 å 80 procent av den aktiva tidens inkomster.

Tryggheten för husmodern genom en sådan egen försäkring som här föreslås kan väl sägas ligga i att hon, om hon blir invalid, skulle få förtidspension jämväl från tilläggspensioneringen. Det innebär naturligtvis en ökad trygghet. Däremot ger det ingen särskild trygghet åt henne, exempelvis vid skilsmässa, därför att pensionen inte utlöses förrän pensionsfall inträffar. Pensionen utgår endast om hon råkar ut för invaliditet, då hon kan få förtidspension, eller om hon lever till dess hon blir 67 år och får uppbära ålderspension.

Personligen har jag hela tiden varit tillfredsställd över den verkliga trygghet för familjen, som vi har kunnat skapa åt dem som inte tidigare har haft någon sådan, och jag har inte känt behov av att nu utöka denna trygghet ytterligare.

Trygghetsmomentet i det yrkande, som fru Hamrin-Thorell har ställt, är mycket tveksamt, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det

förslag, som innefattades i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Hamrin-Thorell* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fru Hamrin-Thorell m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Hamrin-Thorell* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 100;

Nej — 21.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till sjömans hemresa vid semester m. m.;

nr 37, i anledning av väckta motioner om utbyte i lagstiftningen av uttrycket »psykiskt efterblivna» mot »psykiskt utvecklingsstörda»;

nr 38, i anledning av väckt motion om tillägg till livräntor åt pensionärer från Svenska tobaksmonopolet; och

Ang. tiderna för öppethållande av vallokal

nr 39, i anledning av väckt motion angående den öppna alkoholistvården m. m. i vad motionen hänvisats till lagutskott.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av motion angående anmälningsskyldigheten i samband med rivning av kulturhistoriskt värdefulla byggnader;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1962 (nr 270) om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län; samt

nr 16, i anledning av motioner om trafiksignaler som kan uppfattas av färgblinda.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. tiderna för öppethållande av vallokal

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottet hade båda kamrarna den 12 mars 1963 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 56, vari Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen; samt

2) lag om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

I propositionen hade föreslagits, att den gällande organisationen med en valnämnd för varje valdistrikt på landet skulle avskaffas och ersättas av en ordning med en enda valnämnd för varje

kommun samt att magistrat- och kommunalborgmästarinstitutionernas befattning med andrakammarvalen och kommunalvalen skulle övertagas av valnämnder.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått följande i anledning av propositionen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

de likalydande motionerna I: 597, av herr *Eric Carlsson m. fl.*, och II: 739, av herr *Larsson i Luttra m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 598, av herr *Dahlberg m. fl.*, och II: 738, av herr *Johansson i Norrköping m. fl.* samt

de likalydande motionerna I: 599, av herr *Svanström m. fl.*, och II: 737, av herr *Hamrin i Kalmar m. fl.*

Motionsyrkandena berörde frågorna om *dels* antalet ledamöter i valnämnd, *dels* rätt för ämbets- eller tjänsteman att avsäga sig uppdrag att vara ledamot eller suppleant i valnämnd, *dels ock* tiderna för öppethållande av vallokal.

I motionerna I: 597 och II: 739 hade yrkats, utom annat, att den i 35 § lagen om val till riksdagen intagna bestämmelsen om avsägelserätt för ämbets- eller tjänsteman, som av sin befattning vore hindrad att fullgöra uppdrag såsom ledamot eller suppleant i valnämnd, skulle borttagas, varefter bestämmelsen om rätt till avsägelse skulle få ett innehåll, som motsvarade vad som enligt kommunallagens 7 § gällde beträffande avsägelse från uppdraget att vara kommunalfullmäktig.

Frågan om tider för vallokals öppethållande — i propositionen hade ej föreslagits ändring i nu gällande regler därutinnan — hade upptagits såväl i motionerna I: 597 och II: 739 som i motionerna I: 598 och II: 738. I båda motionsparen hade såsom huvudregel föreslagits, att de öppethållandetider som nu enligt 58 § första stycket lagen om val till riksdagen gällde för andrakammarval, också skulle gälla för kommunala val. Dessutom hade förordats, att i de regler som funnes i nämnda paragraf

Ang. tiderna för öppethållande av vallokal

andra stycket (möjlighet för länsstyrelse att medgiva andra valtider) skulle utgå den tidsgräns som angäves för val å landet (minst 2 timmar efter klockan 5 e. m.) men behållas tidsgränsen gällande stad (minst 2 timmar efter klockan 7 e. m.) och att reglerna i det sålunda ändrade lagrummet också skulle göras tillämpliga på kommunala val.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen, med avslag å motionerna I: 598 och II: 738, I: 599 och II: 737 jämte I: 597 och II: 739, i vad dessa två motioner berörde annat än i utlåtandet nämnda avsägelserätt, måtte — med förklaring att riksdagen beträffande 35 § lagen om val till riksdagen funnit viss ytterligare ändring böra ske — för sin del, med bifall till sistnämnda två motioner i vad gällde yrkandet däri angående i utlåtandet nämnda avsägelserätt, antaga de vid propositionen fogade lagförslagen med den ändringen, att 35 § i lagen om val till riksdagen erhöles i utlåtandet angiven lydelse.

Reservation hade avgivits, utom av annan, av herrar *Torsten Andersson, Olsson, Erik Olsson, Dahlberg, Spångberg, Larsson* i Luttra och *Nilsson* i Östersund, vilka i fråga om vallokals öppethållande ansett, att utskottet därjämte bort hemställa, att riksdagen, med hänsyn till olägenheterna med andra valtider för kommunalval än för andrakammarval och andra tider för val å landet än för val i stad, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förnyat övervägande av frågan om lika valtider vid allmänna val samt förslag till lagändringar å sådan tid, att ändringarna kunde beslutas och träda i kraft till 1964 års andrakammarval.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Detta utlåtande från konstitutionsutskottet har ju anknytning till proposition nr 56, och det går i kortlighet ut på att man skall få en enhetlig vallag för såväl städer som landskommuner. Det är bara bra att man får enhetlighet; i all lagstiftning som gäller kom-

munerna eftersträvar man ju att skapa enhetliga bestämmelser. Vidare innebär förslaget att valnämnderna i de olika valdistrikten skall upphöra. Det blir i stället en valnämnd i varje kommun, och den nämnden får sedan utse valdeputerade som skall handlägga valärendena ute i valdistrikten.

Jag har inga erinringar mot de föreliggande förslagen utom på en enda punkt, nämligen den som gäller bestämmelserna om vallokals öppethållande. För de kommunala valen finns särbestämmelser som innebär att vallokal på landsbygden inte behöver hållas öppen längre än till kl. 19, medan man i stad är skyldig att hålla vallokal öppen till kl. 21. När det gäller riksdagsval tillämpas ju sedan år 1960 den huvudregeln, att vallokalerna skall vara öppna 8—15 och 17—21 med uppehåll för gudstjänsttid, och det var med verklig tillfredsställelse man hälsade denna nya ordning.

Nu önskar motionärerna, både från socialdemokraterna och från centerpartiet, att man i detta avseende skulle få samma ordalydelse i kommunala vallagen som i lagen om riksdagsval. Denna fråga har behandlats tidigare, och vid fjolårets riksdag skrev konstitutionsutskottet: »Utskottet finner det önskvärt att Kungl. Maj:t, sedan ytterligare erfarenheter sålunda vunnits, upptager frågan till förnyat övervägande.»

Sedan dess har 1962 års kommunalval ägt rum och erfarenheterna från detta val ger vid handen att vi fått tillbaka en väldig variation i fråga om vallokaler på landsbygden stängde redan kl. 19. En hel del olägenheter uppkom. I en rad kommuner som är fullt jämförbara med vilken stad som helst — jag tänker på köpingar och stora industrisamhällen — är man inte tvingad att ha vallokalerna öppna till kl. 21. Det är valnämnderna som föreslår och länsstyrelserna som fastställer öppethållandet. Länsstyrelserna vill oftast inte stöta sig med valnämnderna, och har en valnämnd hemställt om öppethållande endast till kl. 19 så blir detta fastställt.

Ang. tiderna för öppethållande av vallokaler

I utlåtandet säger utskottsmajoriteten: »Emellertid torde erfarenheterna från kommunalvalet 1962 ej vara helt tillfredsställande. Utskottet finner det därför önskvärt att Kungl. Maj:t uppmärksammar frågan.»

Även majoriteten i utskottet har alltså den uppfattningen, att förhållandena inte är tillfredsställande, men hemställer endast att Kungl. Maj:t skall uppmärksamma frågan, medan reservanterna föreslår »att riksdagen med hänsyn till olägenheterna med andra valtider för kommunalval än för andrakammarval och andra tider för val å landet än för val i stad måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förnyat övervägande av frågan om lika valtider vid allmänna val samt förslag till lagändringar å sådan tid att ändringarna kan beslutas och träda i kraft till 1964 års andrakammarval».

Det innebär alltså en beställning till Kungl. Maj:t att sådana lagändringar skall vidtagas, och när man nu får en vallag som är lika både för stad och land tycker jag att man också borde få bort alla dylika särbestämmelser mellan stad och land och skapa enhetliga bestämmelser.

Det måste väl för alla partier vara önskvärt att det skapas enhetliga regler. Har man exempelvis vid riksdagsmannaval varit van att rösta till kl. 21 skall man vid kommunalval inte behöva finna sig i en inskränkning av röstningstiden. Jag tycker att det är ett demokratiskt drag att man inte enbart skall ha rösträtt, utan att man även skall ha möjlighet att utöva denna rösträtt. Riksdagen har ju under senare år till behandling haft en del lagförslag som tagit sikte på detta. Bl. a. har man genom ett förenklat poströstningsförfarande, alltså genom att skapa röstkortet, gjort det möjligt för medborgarna att i större utsträckning än tidigare deltaga i valen. Vid fjolårets riksdag beslöts att utsträcka röstningen även på fartyg, också helt i linje med vad riksdagen tidigare beslutat. Man måste åstadkomma likartade bestämmelser och ge alla medborgare samma rättigheter och möjligheter att

deltaga i valhandlingen, oavsett om den röstande är bosatt på landet eller i stad.

Det finns för närvarande inte mindre än i runt tal 4 600 valdistrikt ute på landsbygden och ungefär hälften av de röstberättigade medborgarna bor på landsbygden. Jag tycker därför man skall tillmötesgå denna begäran om att Kungl. Maj:t åstadkommer en sådan lagstiftning, att stad och land blir jämställda och att den ordning som gäller för riksdagsmannaval även skall gälla för kommunalval.

Jag vill därför, herr talman, instämma i vad utskottet här anfört med det tillägg som ett bifall till reservationen av herr Torsten Andersson m. fl. innebär.

I herr Dahlbergs yttrande instämde herrar *Lars Larsson* (s), *Erik Olsson* (s) och *Kristiansson* (s).

Herr DAMSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skall inte i detalj gå in på utskottets behandling av proposition nr 56. Den innebär en förenkling och samordning av vallagarna när det gäller kommunalval och riksdagsmannaval. Jag skall inskränka mig till att beröra den reservation som herr Dahlberg nyss har redogjort för.

Utskottet hade ju, som herr Dahlberg också sade, vid föregående års riksdag starkt understrukit nödvändigheten av att få en ändring till stånd och ansåg att länsstyrelserna skulle tillse att så skedde. Erfarenheterna från 1962 års kommunalval ger vid handen, säger man, att det inte har blivit så stor ändring därvidlag. Man har dock inte några siffror att visa på. I varje fall vid behandlingen inom utskottet förelåg inte några som helst jämförbara siffror som visade om några förbättringar hade skett.

Utskottet säger också, att utskottet finner det önskvärt att Kungl. Maj:t uppmärksammar frågan. Jag vill då be de ärade kammarledamöterna att uppmärksamma, att detta också innebär att kyrkofullmäktigevalen kommer in under dessa bestämmelser. Upprepade

Ang. tiderna för öppethållande av vallokal

gångar har det sagts både i utskottet och i riksdagen, att det är så dåligt deltagande vid kyrkofullmäktigevalen. Är det då riktigt att införa denna bestämmelse om tider att gälla även för kyrkofullmäktigevalen? Man kan fråga sig, om det inte vore riktigare om valnämnderna själva i varje särskilt fall fick avgöra om det vid dessa val vore behövt att hålla vallokalerna öppna längre tid.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr DAHLBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara göra herr Damström uppmärksam på att om det skall vara någon skillnad mellan riksdagsval och kommunalval, så är det underligt att vallokalerna inte hålls öppna längre tid vid kommunalval, då det ju ofta är fråga om att förrätta två val, både val till fullmäktige och val av landstingsledamöter. Skulle det kunna förekomma någon inskränkning i öppethållandet, skulle det väl vara vid riksdagsvalen, då man utför bara en vallhandling.

Enligt den gamla bestämmelsen skulle det vara fem ledamöter i en valnämnd och lika många suppleanter. Nu föreslås att valdeputerade skall vara minst tre. Det innebär att valdeputerade är beslutsmässiga med minst tre ledamöter, och om man utser exempelvis fem ledamöter, behöver bara tre vara närvarande. Alla ledamöter behöver alltså inte vara i tjänst hela tiden; det räcker med enbart tre i mindre valdistrikt. Det finns inget skäl för inskränkningar vid kyrkofullmäktigeval, utan jag tycker att det bör skapas enhetliga bestämmelser. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Jag skulle mycket väl kunnat nöja mig med att instämma med herr Damström, men jag vill därutöver säga några ord.

Om Kungl. Maj:ts proposition nr 56, som behandlas i detta utlåtande från konstitutionsutskottet, råder, kan man säga, mycket stor enighet om att den bör antagas. Förslaget innebär ändringar i rätt många paragrafer i gällande vallagar, men den väsentliga ändringen både när det gäller val till riksdagens andra kammare och kommunala val är att i varje kommun skall tillsättas endast en valnämnd, antingen det är en stor eller liten kommun, samt att länsstyrelsen blir sammanräkningsmyndighet vid samtliga allmänna val. Kommunens valnämnd skall sedan, i den mån kommun är uppdelad i flera valdistrikt, utse deputerade att vara valförrättare i valdistrikten.

I den reservation till utskottets utlåtande, vilken herr Dahlberg har talat för, anföres att samma tider bör gälla både för kommunalval och andrakammarval och samma tider för valen både på landsbygden och i städerna. Nu har utskottet, som herr Damström redan har framhållit, så sent som förra året uttalat sig positivt i denna fråga, och då har utskottsmajoriteten i år inte kunnat sträcka sig längre än till att säga, att det är önskvärt att Kungl. Maj:t uppmärksammar frågan, då erfarenheterna från kommunalvalet 1962 ej varit helt tillfredsställande. Det kan också framhållas, att redan 1961 gjorde departementschefen ett uttalande om att länsstyrelserna bör medverka till så stor enhetlighet som möjligt med valtiderna.

Även om jag helt delar denna uppfattning och även om jag varit med om det uttalande som konstitutionsutskottet har gjort, vill jag ändå något ifrågasätta om det är vare sig nödvändigt eller behövt att driva denna enhetlighet alltför långt. När herr Dahlberg säger att det hör till demokratisk ordning, att väljarna skall ha möjlighet att avlämna sina röster, måste vi väl ändå alla säga att väljarna faktiskt har den möjligheten.

Alla riksdagens ledamöter deltar säkerligen mer eller mindre i valarbetet vid valtillfällena, och jag kan mycket väl förstå att enhetliga valtider både för

Ang. tiderna för öppethållande av vallokal

stad och landsbygd skulle göra arbetet lättare för partiernas distriktsorganisationer och de valexpeditioner, som har att svara för ett stort område, men däremot att ett intresse från det hållet skall göra sig alltför mycket gällande och påverka ett beslut tycker jag inte är riktigt.

Vad vi här inte får glömma bort är att skillnaden är så stor när det gäller de röstande antal i de olika valdistrikten. Ännu har på många håll landsbygden inte helt avfolkats, utan det finns en del människor som alltjämt bor kvar i glesbygderna. Vi har nyligen här i kammaren fått utdelad statistik från kommunalvalet 1962. Om vi tittar i den boken, finner vi en hel del valdistrikt där antalet röstande är mindre än 50, och valdistrikt med mindre än hundra talet röstande är rätt många. Om det nu blir så att vallokalen i ett sådant litet valdistrikt skulle hållas öppen nödvändigtvis från kl. 8 till kl. 21, bara med uppehåll två timmar vid gudstjänsttid, skulle nog allmänheten i en sådan bygd tycka att det tagits till alltför lång tid. Att valdeputerade under sådana förhållanden skulle tjänstgöra i elva timmar för att ta emot 50 eller 100 röster, måste nog alla tycka vara slöseri med tid. Ingen kan komma ifrån att det är en betydande skillnad i förhållandena mellan stad och landsbygd. Detta är orsaken till att jag anslutit mig till utskottets förslag som härvidlag sammanfaller med Kungl. Maj:ts proposition.

Däremot har jag större sympati för att det bör vara samma tid när det sker politiska val, antingen det är andrakammarval eller kommunalval. Men det brukar här i riksdagen vid många tillfällen uttalas vackra ord om vår kommunala självstyrelse, och kanske har valnämnderna av den orsaken fått ha kvar befogenheten att vid kommunalval inom en viss ram bestämma den tid, under vilken vallokalen skall vara öppen.

Utskottets majoritet har funnit, att Kungl. Maj:ts förslag även på denna punkt är tillfredsställande. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall, även jag, till utskottets förslag.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Den fråga som diskussionen här i kammaren har kommit att röra sig om gäller en sak, som över huvud taget inte har behandlats i propositionen.

I propositionen föreslås införande av en enhetlig valnämndsorganisation och slopande av magistraternas sysslande med valbestyren. Det har därför inte funnits anledning för regeringen att ta ställning till den fråga som diskuterats här. Men vad gäller möjligheterna att göra ändringar i den kommunala vällagen i enlighet med det önskemål som utskottet givit uttryck åt tror jag, att jag för inrikesministerns del — det är ju under honom som den kommunala vällagen sorterar — kan lova att frågan vid lämpligt tillfälle kommer att tas upp till närmare övervägande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställen med det tillägg, som innefattades i den av herr Torsten Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställen, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Dahlberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställen med det tillägg, som innefattas i den av herr Torsten Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Om försäljning till allmänheten av statens aktier i LKAB

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Dahlberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 70;
Nej — 52.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; och

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlösning av vissa pensionsförpliktelser i Enskilda järnvägarnes pensionskassa.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om försäljning till allmänheten av statens aktier i LKAB

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 53, i anledning av väckta motioner om försäljning till allmänheten av statens aktier i LKAB, m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Per-Olof Hanson* och *Holmberg* (I: 507) samt den andra inom andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås m. fl. (II: 618), hade hemställts, att riksdagen måtte 1. besluta, att av statens till cirka 479 miljoner kronor uppgående innehav av aktier i LKAB aktier till ett nominellt belopp av 228 miljoner kronor skulle erbjudas allmänheten i valörer på 50 kro-

nor per aktie till en emissionskurs, motsvarande ett pris av 225 kronor för varje sådan aktie, och i övrigt på i motionerna angivna villkor, varvid särskilt skulle tillses, att köpare av lägre antal aktier ägde förtur vid övertäckning och att en bred spridning av aktieköpen vunnos bland allmänheten; 2. besluta, att försäljningen under budgetåret 1963/64 skulle bestämmas till nominellt 100 miljoner kronor, motsvarande ett emissionsbelopp av 450 miljoner kronor; 3. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de förberedelseåtgärder, som emissionen erfordrade, varvid särskilt borde beaktas vad i motionerna anförts i fråga om valordning för bolaget samt om möjligheterna att stimulera allmänheten att disponera överskjutande skatt för placering i aktier i LKAB, utbudna av staten; 4. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om utredning av lämpliga former för försäljning av aktier i statliga företag till allmänheten utöver försäljningen av aktier i LKAB, varvid särskilt måtte beaktas, att sådana former för aktieförsäljningen ordnades, som garanterade en bred spridning av aktierna bland allmänheten och som kunde vara ägnad att främja det långsiktiga sparandet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 507 och II: 618 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts, utom av annan,

1) av herrar *Virgin*, *Per Jacobsson*, *Edström*, *Källqvist*, *Akerlund*, *Staxäng*, *Gustafsson* i Skellefteå, *Nelander* och *Palm*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 507 och II: 618,

1. besluta, att av statens till cirka 479 miljoner kronor uppgående innehav av aktier i LKAB aktier till ett nominellt belopp av 228 miljoner kronor skulle erbjudas allmänheten i valörer på 50 kro-

Om försäljning till allmänheten av statens aktier i LKAB

nor per aktie till en marknadsmässig emissionskurs, varvid särskilt skulle tillses, att köpare av lägre antal aktier ägde förtur vid överteckning och att en bred spridning av aktieköpen vunnes bland allmänheten;

2. besluta, att under budgetåret 1963/64 utbudet av aktier skulle bestämmas till nominellt 100 miljoner kronor;

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de föreberedelser, som emissionen erfordrade, varvid särskilt borde beaktas vad i motionerna anförts i fråga om valordning för bolaget samt om möjligheterna att stimulera allmänheten att disponera överskjutande skatt för placering i aktier i LKAB, utbudna av staten;

4. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av lämpliga former för försäljning av aktier i statliga företag till allmänheten utöver försäljningen av aktier i LKAB, varvid särskilt måtte beaktas, att sådana former för aktieförsäljningen ordnades, som garanterade en bred spridning av aktierna bland allmänheten och som kunde vara ägnade att främja det långsiktiga sparandet;

2) av herrar *Ivar Johansson, Bengtsson, Svensson* i Stenkyrka och *Eliasson* i Sundborn, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 507 och II: 618, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om försäljning till allmänheten av aktier i statliga företag måtte göras till föremål för utredning, varvid särskilt borde beaktas, att betryggande garantier skapades för att aktierna icke efter hand samlades på ett fåtal händer.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! I ett från höger- och folkpartihål väckt motionspar har yrkats 1) att staten måtte försälja 228 miljoner av dess till 479 miljoner kronor uppgående innehav av aktier i LKAB till allmänheten och till marknadsmässig kurs; 2) att 100 miljoner kronor härav skall försäljas under året 1963/64; 3) att

Kungl. Maj:t skulle bemyndigas förbereda emissionen och uträkna lämplig emissionskurs, och 4) att en utredning skall företas om försäljning av aktier i andra statliga företag i syfte att nå en demokratisk spridning av äganderätten till aktierna.

Denna motion har förekommit tidigare i denna kammare. Den har också, som alla vet, avvisats av majoritetspartiet. Den bör alltså vara känd och välkänd vid detta laget. Utskottets majoritet har nu tyckt att den kan avvisa denna motion även denna gång utan att ta hänsyn till de problem som för dagen är aktuella. Utskottsmajoriteten säger helt framt, att »några nya skäl icke anförts till stöd för de nu ånyo framförda yrkandena».

Detta är en utmärkt illustration till vådorna av förutfattade meningar, som är underbyggda av ideologiska trossatser. Doktriner är farliga, särskilt när de kommer i otakt med utvecklingen som vi vet. Hade utskottsmajoritetens representanter bara velat lyssna och varit aldrig så litet lyhörda för nyanser, skulle de exempelvis av reservationen ha kunnat upptäcka, att det finns både nya skäl för aktieförsäljning och därtill en viss förskjutning i oppositionspartiernas bedömning av det stora statliga malmbolaget och dess utveckling. Dessa skäl får nu redovisas direkt i kammaren i stället, när det inte gått att i utskottet vinna gehör för dem.

Tidigare har vårt krav på försäljning av aktier i LKAB setts särskilt från sparandets synpunkt — att få en värdesäker placering av sparmedlen — och vidare från önskan att finna demokratiska former att få med människorna som verkliga ägare av produktionsmedlen i ett blandat kapitalistiskt samhällssystem sådant som vi nu har.

Dessa skäl kvarstår med samma tyngd, men därtill kommer att den här frågan också numera behöver ses från företagens, LKAB:s, synpunkt. LKAB har också, enligt vårt sätt att se, ett intresse i denna fråga, och det intresset sammanfaller med andra statliga bolags, nämligen att hålla en fortlöpande kontakt

Om försäljning till allmänheten av statens aktier i LKAB

med omvärlden och med mänskorna — inte bara att med några års mellanrum vända sig till denna kammare och begära pengar för nyinvesteringar eller för täckande av förluster, mest det senare.

Statliga företag lider av risken och benägenheten att lätt isolera sig ifrån omvärlden, som jag nyss sade. Innebörden av detta är, såsom jag ser det, att de mer eller mindre tvingas — ehuru detta kanske inte direkt är avsett — bort ifrån möjligheten att få en från allmänheten uttalad bedömning av företagets skötsel. För sådant ändamål finns, som alla vet, när det gäller privata företag tillgång till en värdepappershandel på en aktiebörs, en fondbörs. Denna börsens uppgift är att ge en fortlöpande bedömning av utvecklingen för företaget, naturligtvis inte bara med hänsyn till frågor sådana som konjunkturerna — de spelar otvivelaktigt in och betyder kanske många gånger det allra mesta — utan också med hänsyn till det sätt på vilket företaget ekonomiskt skötes. Det är således inte här så mycket en fråga om en teknisk bedömning — en sådan ingår ju dock självfallet i den ekonomiska bedömningen. Såsom jag ser det är det ett klart LKAB:s intresse att få en sådan bedömning, precis på samma sätt som sker med andra företag inom den privata verksamhetsfären. Det gäller ju här ett företag som skall drivas enligt affärs-mässiga grunder. Då bör det också enligt min mening underkastas en affärs-mässig bedömning som sker fortlöpande och inte bara vid sällsynta tillfällen.

Utifrån denna bedömning har vi påyrkat i reservationen att LKAB:s aktier, som nu innehas av staten och — till ett relativt begränsat belopp — av Grängesbergsbolaget, skulle till en del ges ut på marknaden och noteras på fondbörsen. Vi har uttalat i reservationen, att en del av de av staten ägda aktierna bör erbjudas allmänheten till en marknads-mässig emissionskurs.

Jag vill uppriktigt säga att jag varit tveksam om huruvida det skulle vara möjligt att i rådande läge gå ut med ett så stort utbud som nominellt 100 mil-

joner kronor. Det är således inte hela det belopp som vi hade tänkt oss skulle bli placerat på marknaden, vilket vi nu vill placera ut redan nästa budgetår. Jag har varit tveksam, ty jag är inte säker på att det skulle vara möjligt att placera så många aktier som för nominellt 100 miljoner kronor i marknaden. Emellertid bör ju principen vara att man söker kontakt med marknaden. Såsom LKAB nu fungerar är det ju ett företag som inte har någon riktig bolagsstämma. Vid den stämman är det ju bara två personer som representerar aktieägarna — den ene kommer från Grängesbergsbolaget, men därifrån bortser jag i detta sammanhang, och den andre från staten. Som jag ser det är det i själva verket svenska folket som i sista hand är aktieägare, och eftersom riksdagen i sådana här sammanhang företräder svenska folket bör det vara riksdagens skyldighet att representera ägarna. Enligt mitt sätt att se är det i varje fall inte finansministern och hans statssekreterare som bör göra det. Beskattningsmakten ligger ju enligt konstitutionen i riksdagens hand.

När frågan nu tas upp i riksdagen, föreligger ingen styrelseberättelse från LKAB. Det finns därför inte för mig tillräckliga informationer för att till alla delar kunna bedöma LKAB:s situation just nu. Det återstår så intet annat än att utgå från det material som föreligger, nämligen självfallet styrelseberättelsen från förra året, kompletterad med de uppgifter som man via den allmänna statistiken kan införskaffa om utvecklingen sedan dess. Det är beklagligt att bedömningen inte kan fotas på ett fullständigt material, men det är inte någonting att göra åt den saken, så länge man inte från riksdagsmajoritetens sida vill inta den hållningen att ett företag av den storlek som det här är fråga om rimligen bör redovisa sina resultat för riksdagen.

Som vi alla vet har konjunkturen på järnmalmsmarknaden undergått en stark försämring under det senaste året. Även när det gäller innevarande år kan man för dagen icke se någon avvikelse från

Om försäljning till allmänheten av statens aktier i LKAB

den trend, som hittills har förevarit. Hur konjunkturen kommer att utvecklas i framtiden kan ingen människa förutspå. Man bör därför självfallet bedöma konjunkturen med en nypa salt och säga sig att här kan naturligtvis en ändring änyo inträda.

I fråga om LKAB vet vi emellertid att företaget tvingades till ett prisedgivande för år 1962 och att det har blivit tvingat till nytt prisedgivande för år 1963. Vad beträffar de levererade kvantiteterna ägde en minskning rum under år 1962 med cirka en miljon ton. Vad innevarande år beträffar visar handelsstatistiken i vart fall för de båda första månaderna en nedgång även när det gäller kvantiteterna i förhållande till i fjol. Resultatet för företaget av allt detta kan givetvis inte bli något annat än en försämring. Jag vet inte hur stor denna försämring kommer att visa sig vara, när LKAB om några veckor kommer att redovisa sitt bokslut för allmänheten. Det skulle inte förvåna mig om det rör sig om något femtiotal — kanske uppåt ett hundratal miljoner kronor. Det är ju i alla fall inte så små belopp, även om vi i denna kammare sysslar med ännu större summor.

LKAB har alltså enligt min mening som ett statligt företag ett egenintresse av att få den fortlöpande bedömning som kan komma till stånd genom att aktierna noteras på fondbörsen. Detta har nämligen den verkan att mildra kastningarna i bedömningen — kastningarna mellan å ena sidan uppfattningen att det här kan gälla en guldgruva utan like och å andra sidan uppfattningen att det här pekar hän mot ett stort elände. En sansad och lugn bedömning kan vi alltså få genom en försäljning av aktierna.

När det gäller detta företag vill jag också särskilt säga att då denna socialisering genomfördes hälsades den på många håll av dem, som så ivrigt yrkat på detta, med tillfredsställelse, och företaget betraktades som ett intressant objekt att laborera med av dem som hade den uppfattningen att staten var lämplig att driva ekonomisk verksamhet. Jag klandrar dem på intet sätt för deras

tro därvidlag — ty meningarna kan ju självfallet vara delade i detta fall. Vad jag däremot har mycket svårt att förstå är att ett företag, vars styrelse har en solid socialdemokratisk förankring och ett mycket ringa borgerligt inslag, inte skulle vara särskilt angeläget att söka kontakt med sina uppdragsgivare, i sista hand svenska folket och deras egna valmän. Jag tycker att det väl hade varit all anledning att för valmännen visa att man här är kapabel att sköta företaget elegant och att hela tiden visa upp att detta fungerar enligt uttalat mönster. Det är möjligt att det gör så, men detta vet vi inte. Varken svenska folket eller jag kan bedöma en sådan sak, ty vi får inte denna fortlöpande kontroll av verksamhetens resultat.

Jag kan vidare förstå om valmännen på den socialdemokratiska kanten kan ha en viss aversion mot att placera sina sparslantar i denna form av värdepapper, nämligen i aktier. Jag kan också förstå om de inte vill göra detta i privatkapitalistisk styrda och väl skötta företag på grund av den propaganda som tyvärr alltjämt bedrivs på detta område. Men om det är så borde det väl vara ett alldeles extra skäl för valmännen på den kanten att visa sitt förtroende för ett av staten lett företag med en — som jag sade — solid socialdemokratisk dominans. Det skulle, som jag ser det, här vara en möjlighet för denna meningsriktning att hos dessa människor få ett stöd för sin verksamhet genom att söka medverka till att placera aktierna i folkets händer, och det är ju just det sistnämnda vi vill. Vi vill särskilt att aktierna skall ha en vid spridning, och vi vill också på allt sätt som är möjligt sörja för att staten även i fortsättningen kommer att ha ansvaret för och ledningen av detta företag.

Jag är förvånad över att riksdagen som har satt in inte mindre än 800 miljoner kronor i detta företag inte är mer angelägen om att hos valmännen visa upp att dessa 800 miljoner kronor är mycket väl använda pengar. Jag säger inte att de är dåligt använda — det är möjligt att de är väl använda, sett även

Om försäljning till allmänheten av statens aktier i LKAB

ur ekonomisk synpunkt — men det är en fråga som vi på det hela taget inte vet särskilt mycket om. Vårt syfte är alltså här att försöka vinna över socialdemokraterna till en linje som går ut på att arbeta på att få ut dessa aktier till den breda allmänheten för att på det sättet hjälpa till med någonting som vi bedömer som utomordentligt väsentligt i allt ekonomiskt liv, nämligen att hålla systemet friskt, att hålla intresset vid makt för ekonomisk verksamhet av vilken vi alla är beroende i den ena eller andra formen.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till den av herr Virgin m. fl. avgivna reservationen. Jag vill också säga att det vid den kommande omröstningen är tänkbart att punkterna 1—3 i vår reservation inte kommer att bifallas. I så fall yrkar jag att punkt 4 i reservationen ändras så att orden »utöver försäljningen av aktier i LKAB» utgår.

Herr andre vice talmannen IVAR JOHANSSON (cp):

Herr talman! Detta är en gammal fråga, som under åtskilliga år har diskuterats i denna kammare, och det går inte att få ut mycket nytt av den. I centerpartiet är vi liksom tidigare inte beredda att utan föregående utredning vara med att besluta om en försäljning av statens aktier i LKAB. Nu som förut vill vi att en sådan försäljning skall föregås av en ingående prövning, så att man kan få en överblick över alla de konsekvenser som skulle bli följden av en sådan åtgärd. Framför allt är vi liksom tidigare intresserade, av att man klargör vilka garantier som ges för att aktieinnehavet i detta bolag inte så småningom skulle hamna på alltför få händer.

Med dessa ord ber jag, herr talman, få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen nr 2 av mig m. fl.

Herr SVENSSON, RIKARD, (s):

Herr talman! Vid behandlingen av föreliggande ärende har utskottet inte haft annat att hålla sig till än en motion som

utskottet, om jag inte misstar mig, haft sju år i följd. Det har också ifrån såväl utskottets som från reservanternas sida sagts att man inte hade annat material att anföra än vad som tidigare redovisats. Man har hänvisat till förra årets och tidigare års reservationer. Det är alltså inte som herr Åkerlund säger, att utskottets representanter inte velat lyssna till reservanternas synpunkter i utskottet, helt enkelt därför att reservanterna inte framförde några nya synpunkter utan helt enkelt yrkade bifall till den reservation som förelåg vid förra årets behandling. Jag skall inte på något sätt polemisera mot herr Åkerlund utan fatta mig kort och yrka bifall till vad utskottet här föreslår. Det har inte inträffat någonting nytt i ärendet sedan det sist behandlades, och därför har vi inte haft något nytt material att syssla med.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Herr Svensson säger att utskottet inte haft tillgång till annat än motionen. Bör det inte då förtydligas och talas om vilken del av utskottet det här varit fråga om? Vid plenum fanns ju reservationen inte i förra årets utformning, som herr Svensson säger, utan i den utformning som nu föreligger. Om vad som förekom i avdelningen är jag, såvitt jag förstår, förhindrad att uttala mig.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Man kan naturligtvis motivera en försäljning av statliga aktier på många sätt, men man kan näppeligen som herr Åkerlund gjorde motivera den med att en dylik försäljning skulle vara särskilt demokratisk. Det kan väl inte tänkas ett mera demokratiskt ägarskap än när hela folket äger. Det blir inte mera demokratiskt därför att ett hundratal eller tusental äger dessa aktier. Denna motivering kan man alltså inte godkänna. Här föreligger på vårt håll en grundsyn som jag tror man

Om försäljning till allmänheten av statens aktier i LKAB

bör hålla i minnet, en grundsyn som vi alltid talat för, nämligen att det som finns inom detta lands gränser är svenska folkets egendom. Det kan vara en lämplighetsfråga i vilken utsträckning äganderätten skall vara fördelad eller inte, men vi borde kunna komma överens om och betrakta det som en ledande princip att det som finns i detta land ägs av alla.

Från socialdemokratiskt håll har vi bl. a. sett saken på det sättet, att det som vi kan räkna som nationaltillgångar i första hand borde ägas gemensamt av hela folket. Av bl. a. denna anledning har vi varit så angelägna att för statens räkning få lägga beslag på exempelvis vattenfallen, för att på det sättet säkra tillgången av elektrisk kraft för det svenska näringslivet, utan att denna kraft skulle särskilt betungas av oskäliga vinster som fallet skulle blivit om kraften hade fått vara obesuren i enskild ägo. Vi ser saken precis på samma sätt när det gäller vår bergshantering, i den mån det är möjligt att överföra den på det sätt som skedde i fråga om LKAB.

Nu menar herr Åkerlund att genom att aktierna skulle bli börsnoterade och följaktligen kommer att gå till försäljning i viss utsträckning, skulle detta kunna vara en ledstjärna för ledningen inom LKAB liksom för den svenska staten när det gäller att bedöma skötseln av LKAB. Jag vill inte bestrida att det kan ligga en liten gnutta av sanning i det, men om den lilla sanningen är så stor att den tar över de möjligheter som staten i övrigt har att följa skötseln av LKAB och se till att den blir bästa möjliga, det tvivlar jag storligen på. Därför är det skälet icke tillräckligt för att man nu skulle avhända det svenska folket en nationaltillgång, som det antligen har fått i sin ägo.

Det är rätt intressant att konstatera att när man är ute efter att fränhända det svenska folket i dess helhet en tillgång eller att göra den mer eller mindre spekulativ, då inriktar man sig på sådana företag där det finns utsikt till vinst. Man föreslår inte t. ex. att sätta statens järnvägar på aktier och sälja

dem, ty statens järnvägar går som bekant inte med någon nämnvärd vinst — tvärtom får vi satsa pengar i stället. Detta gör att jag inte tror så värst mycket på den där välviljan, som man försöker ge sig sken av.

Herr Åkerlund sade att egentligen är det ingen riktig bolagsstämma som LKAB har, eftersom det blir finansministern eller hans statssekreterare som bestämmer alltsammans. Det blir naturligtvis så, eftersom staten äger praktiskt taget hela LKAB, men det betyder inte att LKAB inte är föremål för insyn och att verksamheten följs.

Jag kunde inte riktigt fatta varför herr Åkerlund blandade in nedgången i malmpriset nu med försäljningen av dessa aktier. Vi vet ju att malmpriset alltid har gått upp och ned, och vi har utan tvivel att räkna med en fortgående nedgång. I varje fall lär det dröja innan det blir en uppgång i malmpriserna, efter som de transoceaniska tillgångarna av malm efter hand kommer i marknaden i större utsträckning, bl. a. från Liberia när man blir färdig där nere.

Herr Åkerlund menade vidare att en av anledningarna till att förstatliga LKAB skulle ha varit att man från socialdemokratisk sida fann detta vara ett intressant objekt att laborera med. Nej, så var det alldeles säkert inte. Orsaken var helt säkert att vi ville göra vad herr Åkerlund talar för, vi ville i högsta grad demokratisera äganderätten till LKAB.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i denna fråga och skulle inte gjort det om inte den senaste talarens anförande hade kommit. Jag bedömer frågan rent praktiskt. Motionen om försäljning av LKAB-aktier förefaller mig illa motiverad och jag vill därför inte stödja den. Men den argumentation som nyss framförts för utskottets ställningstagande är av sådan art att den tarvar att vi som har en borgerlig uppfattning, vi som inte vill socialisera och förstatliga för förstatligandets egen skull, måste reagera och säga ifrån att detta är en

Om försäljning till allmänheten av statens aktier i LKAB argumentation som vi tar bestämt avstånd ifrån.

Det förfaller för min del alldeles klart att man inte kan från håll, som benämnes borgerligt i vanligt språkbruk, biträda en uppfattning sådan som den herr Nils Elowsson framfört. Vi måste säga ifrån att när vi tar ställning till frågan betraktar vi den som ett rent praktiskt problem, som måste bedömas sådant det är.

Det är möjligt — jag kan ha den uppfattningen — att det var dumt att staten en gång löste ut de enskilda intressena. Det sålunda lösgjorda kapitalet har även nyttjats till en kapitalexport i viss utsträckning som jag finner skadlig och innebära engagemang på en basis som jag för min del tror att svenska resurser inte bör engagera sig i. Det är en sak. Men när man nu har inlöst aktierna är det praktiskt olämpligt att några år därefter göra en helomvändning. Jag anser nödvändigt att avge denna deklARATION då jag sedan kommer att rösta med utskottet.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Det är bara en punkt i herr Elowssons anförande som jag skulle vilja ta upp särskilt. Att dividera om vad som är demokratiskt eller inte när staten rör om ett företag skall jag avstå ifrån.

Som jag ser saken är väl hela svenska folket, som vi talade om, i sin dagliga gärning sysselsatt i olika typer av företag, privatägda såväl som statsägda. Nu inträffar situationer där företag råkar illa ut. Det kan hända att ett företag är finansiellt för svagt men ändå bedöms kunna hålla sig flytande på litet längre sikt. Det ger dock under ett antal år ingen vinst. I sådana situationer reagerar jag inte på något sätt emot att det allmänna fungerar som en försäkringsinstitution eller helt enkelt som en bank och hjälper till att brygga över svårigheterna under ett antal år.

Helt naturligt vore det orimligt om vi då skulle uppträda och säga att det eller det företaget är så dåligt, så det skall vi sälja till svenska folket. I själva verket

är det väl riktigt att om vi har ett företag som ger hygglig vinst, så bör också andelsbevisen i detta ägas av de enskilda individerna.

Detta är således vår principiella uppfattning. Under sådana förhållanden är det väl beträffande företaget som ger vinst som man yrkar på ett överförande från staten till privata händer. Detta gäller för LKAB.

Här har vi dessutom ett speciellt skäl att ta hänsyn till. Först och främst är staten ägare till 95 procent av aktierna, medan Grängesbergsbolaget är inkopplat med 5 procent. Det tycker jag för min del är en ganska klumpig anordning, om herrarna och damerna tillåter att jag använder ett sådant adjektiv. Vore det då inte bättre att ta ytterligare en del av aktiekapitalet och sälja den för att sprida aktierna på ett stort antal människor? Då måste det såvitt jag förstår vara fråga om vinstgivande företag, men så dålig är inte malmkonjunkturen — det har jag inte avsett att säga — att det inte fortfarande skulle vara motiverat att sälja LKAB-aktier till en marknadsmässig emissionskurs. Däremot skulle det inte vara särskilt roligt för någon i denna kammare om LKAB skulle komma i samma situation som Statsgruvor. Skulle man då kunna tänka sig att ge sig ut och försöka sälja aktierna med hedern i behåll? Det tror jag för egen del inte skulle vara möjligt.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Herr Åkerlund svävar ut mer än som egentligen är behövt i sammanhanget.

Jag kan ändå inte förstå vad det skulle vara för mening i att sälja ut en del av aktierna i LKAB till enskilda. Det skulle i realiteten inte betyda någonting annat än att den vinst som staten nu erhåller skulle gå till enskilda i stället, och jag kan inte förstå att det skulle vara fint ur demokratisk synpunkt att göra på det sättet. Det är anledningen till att herr Åkerlund inte har rubbat min uppfattning det minsta, och det var kanske inte heller att vänta.

Om försäljning till allmänheten av statens aktier i LKAB

När herr Ferdinand Nilsson talar om för kammaren att han inte delar min uppfattning, vill jag säga att jag inte heller trodde det.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, yttrade, att med anledning av vad under överläggningen yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan såvitt avsåge försäljning av aktier i LKAB samt därefter särskilt angående utskottets hemställan i vad gällde utredning om försäljning av aktier i statliga företag.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen enligt de yrkanden, som förekommit beträffande utskottets hemställan såvitt avsåge försäljning av aktier i LKAB, propositioner, först på bifall till vad utskottet härutinnan hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Virgin m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, punkterna 1—3; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Akerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 53, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Virgin m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, punkterna 1—3.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att en-

ligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Akerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 44.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om utskottets hemställan i vad gällde utredning om försäljning av aktier i statliga företag, anförde vidare herr förste vice talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan i förevarande del skulle bifallas;

2:o), av herr *Akerlund*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Virgin m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, punkten 4, med den ändringen, att orden »utöver försäljningen av aktier i LKAB» utginge;

3:o), av herr andre vice talmannen *Ivar Johansson*, att det förslag skulle antagas, som innehölls i den av honom m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Akerlund* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 53, såvitt avser utredning om försäljning av aktier i statliga företag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Om ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Virgin m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, punkten 4, med den ändring, som under överläggningen avgivits av herr Åkerlund.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Åkerlund begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;
Nej — 44.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 54, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sveningsson* (I: 508) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Magnusson* i Borås och *Nordgren* (II: 617), hade föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte *dels* vid uppgörandet av statsverkspropositionen för budgetåret 1964/65 och följande budgetår för ifrågakommande fall uppföra å förslagsanslag avlöningar till ordinarie och extra ordinarie tjänstemän — under bifogande av vederbörliga uppgifter rörande personalförteckningen avseende samtliga ordinarie och extra ordinarie befattningar — samt å obetecknat anslag avlöningar till extra tjänstemän, varvid uppgift borde lämnas om behovet av ext-

ra befattningar i 20:e lönegraden och däröver, *dels ock* i förekommande fall med sakanslag sammanföra anslag till avlöningar åt extra tjänstemän i högst 19:e lönegraden samt till arvoden åt tillfälliga befattningshavare.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 508 och II: 617 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet hade reservation avgivits av herrar *Virgin*, *Åkerlund*, *Staxäng* och *Palm*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 508 och II: 617, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte *dels* vid uppgörandet av statsverkspropositionen för budgetåret 1964/65 och följande budgetår för ifrågakommande fall uppföra å förslagsanslag avlöningar till ordinarie och extra ordinarie tjänstemän — under bifogande av vederbörliga uppgifter rörande personalförteckningen avseende samtliga ordinarie och extra ordinarie befattningar — samt å obetecknat anslag avlöningar till extra tjänstemän, varvid uppgift borde lämnas om behovet av extra befattningar i 20:e lönegraden och däröver, *dels ock* i förekommande fall med sakanslag sammanföra anslag till avlöningar åt extra tjänstemän i högst 19:e lönegraden samt till arvoden åt tillfälliga befattningshavare.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! I den vid statsutskottets utlåtande nr 54 fogade reservationen hemställs att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att från och med budgetåret 1964/65 en ändrad ordning för uppförande i statsbudgeten av anslag till avlöningar till statens tjänstemän skall införas. Jag kan i denna fråga fatta mig kort.

Motionen är en följdmotion till vår motion om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten, vilken motion redan behandlats här i riksdagen och avslagits. Syftet är detsamma för båda motionerna, nämligen att framtvinga större sparsamhet i statsförvaltningen.

Vi har inte lyckats vinna gehör för vår uppfattning i utskottet men vidhåller givetvis av principiella skäl vår mening.

Som denna fråga redan tidigare är diskuterats ingående skall jag, herr talman, begränsa mig till att yrka bifall till den av herr Virgin m. fl. avgivna reservationen.

Herr SVENSSON, RIKARD, (s):

Herr talman! Jag skall också fatta mig kort då jag nu ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Denna motion har behandlats flera föregående år i följd. Den realbehandlades vid 1959 års riksdag. Utskottet hänvisar dem som är intresserade till handlingarna från det tillfället för att se vad då förekom.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § förordningen den 23 november 1956 (nr 545) angående omsättningsskatt å motorfordon i vissa fall, m. m.; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphävande i viss del av den vid förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om särskild varuskatt fogade varuförteckningen, m. m.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. av kooperativa föreningar m. fl. bedriven sparkasse- och lånerörelse

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner angående av kooperativa föreningar m. fl. bedriven sparkasse- och lånerörelse.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade, likalydande motioner, nr 527 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* samt nr 636 i andra kammaren av fru *Nettelbrandt* och fröken *Elmén*, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om översyn av den sparkasse- och låneverksamhet, som under obundna former bedreves bland annat i föreningsform, i syfte att klargöra vilka tillsyns- och kapitalskyddsbestämmelser, som skäligen borde krävas för dylika lånerörelser av större omfattning, samt att med ledning härav precisera villkoren för att inlåningsrörelse måtte bedrivas i former, som traditionellt förknippades med bankmässigt kapitalskydd för insatta medel.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionerna I: 527 och II: 636 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Schmidt*, *Gustaf Henry Hansson*, *Gorthon*, *Svanström*, *Larsson* i Umeå, *Börjesson* i Glömminge, *Hylltander* och *Nordgren*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 527 och II: 636 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om översyn av den sparkasse- och låneverksamhet, som under obundna former bedreves bland annat i föreningsform, i syfte att klargöra vilka tillsyns- och kapitalskyddsbestämmelser, som skäligen borde krävas för dylika lånerörelser av större omfattning, samt att med ledning härav precisera villkoren för att inlåningsrörelse måtte bedrivas i former, som traditionellt förknippades med bankmässigt kapitalskydd för insatta medel.

Ang. av kooperativa föreningar m. fl. bedriven sparkasse- och lånerörelse

Herr SCHMIDT (fp):

Herr talman! Förevarande spörsmål gäller endast frågan om översyn av den sparkasse- och låneverksamhet som bedrivs bl. a. i föreningsform, i syfte att klargöra vilka tillsyns- och kapital-skyddsbestämmelser som skäligen bör krävas för dylika lånerörelser. Det är allenast detta det gäller. Låt mig därför betona att mitt inlägg inte avser någon kritik av rörelsen i de föreningar som det här närmast är fråga om, KF och HSB. Jag säger detta därför att av remissuttalandena att döma synes det som om man ville försvara den gagneliga verksamhet som föreningarna bedriver. Jag anser att ett sådant försvar inte behöver presteras. I anslutning till ett uttalande av riksbanksfullmäktige vill jag framhålla att det inte heller är fråga om att diskutera föreningarnas konkurrenskraft med bankerna i fråga om inlåningen. Snarare är det så att de föreslagna åtgärderna kan vara ägnade att öka inlåningen hos de berörda föreningarna.

Först vill jag beröra omfattningen av denna inlåning. Riksbanksfullmäktige har som skäl för att avstyrkta motionerna angivit att den totala inlåningsverksamheten endast rör sig om cirka en procent av den totala inlåningen från samtliga inlånande institut. Bankinspektionen framhåller emellertid att av 420 sparbanker är det endast sju som har större inlåning än föreningarna. Jag har roat mig med att göra en jämförelse på annat sätt, nämligen i fråga om affärsbankernas sparkasseinlåning. Vi har 16 affärsbanker, varifrån man i detta sammanhang kan undanta Sparbankernas bank och Jordbrukets bank. Av resterande 14 banker är det endast de två största — alla vet vilka det är — som har större sparkasseinlåning och antal insättare än exempelvis KF. Uppgifterna avser det senaste årsskiftet. Men de resterande 12 bankerna har i genomsnitt endast 45 000 insättare med 72 miljoner kronor i insättning på sparkasseräkning mot KF 135 000 insättare och ungefär 300 miljoner kronor på sin sparkasseräkning. Enligt mitt förmenande är en-

procentsresonemanget knappast ett hållbart argument, och för övrigt kan redan en liten insättning betyda mycket för den som har sparat ett litet kapital.

Vidare bör man bemärka att KF meddelar sina insättare att förbundet äger förvalta de insatta medlen för kooperativa syften på samma sätt som sitt eget kapital. HSB anger i sina böcker att föreningsstyrelsen äger rätt att vägra utbetalning av medlen, därest föreningens ekonomi ej tillåter utbetalning. I förbigående sagt har bankinspektionen i ett remissutlåtande år 1950 betecknat detta som en anmärkningsvärd befogenhet, och det med rätta. Låt nu vara att detta är en bestämmelse som insättarna accepterat, men då bör också å andra sidan bemärkas vad bankinspektionen framhåller i sitt utlåtande år 1950, nämligen att lagar funnits och lagstiftning ägt rum, som syftar till att bereda skydd för sådant sparat kapital, vilket icke fruktbar göres av spararen själv utan av någon annan. I anslutning härtill bör observeras vilka bestämmelser sparbanker och affärsbanker är underkastade. Jag tänker då närmast på banklagens paragrafer 54 och 55 samt 61, 62 och 63. De gäller frågan om övertagande av egendom och skyldigheten att befria sig från denna egendom när så låter sig göra utan förlust. De innehåller vidare inlånings-, täcknings- och kassareservbestämmelser. Då KF använder de inlånade medlen till sin rörelse bör man påpeka att affärsbankerna vid sin kreditgivning med undantag av blancokrediter ej står företagarriken, den står låntagaren själv.

Ett spörsmål som varit under diskussion vid upprepade tillfällen är huruvida det är fråga om en inlåning »från allmänheten». Här om säger bankinspektionen i sitt remissyttrande, som är omnämnt i utlåtandet: »Vad det här gäller att ta ställning till är fastmera den reella frågan, huruvida de till antalet mycket betydande befolkningsgrupper som i egenskap av medlemmar är anslutna till de berörda föreningarna är i behov av samma skydd för sina åt föreningarna anförtrödde sparmedel, som bank-

Ang. av kooperativa föreningar m. fl. bedriven sparkasse- och lånerörelse

sparbanks- och jordbrukskasselagstiftningen avser att bereda dessa kreditinstitutioners insättare. Inspektionen har för sin del svårt att tänka sig att här någon åtskillnad skulle kunna finnas mellan de olika kategorierna av inlå-nare.»

Detta uttalande bör observeras med hänsyn till en ny omständighet som tillkommit sedan 1955 års banklag kom till. I sitt uttalande framhöll departementschefen då att föreningarnas inlå-ning mestadels skett på en räkning, vilken erhållit samma beteckning som en av affärsbankerna använd form — spar-kasseräkning. Numera har emellertid KF utvidgat sin sparverksamhet att omfatta även andra, de vanliga bankräkningarna närstående räkningar än sparkasseräk-ning. Vi reservanter har därför velat peka på att skillnaden mellan förbundets inlåning och den vanliga bankmässiga inlåningen således tenderar att minskas.

Vi instämmer i bankspektionens ut-talande att åtgärder i motionernas anda även av föreningarna själva skulle kun-na uppfattas som en tillgång i konkur-ensen om sparmedlen. Vi anser också att ifrågavarande inlåningsverksamhet nu nått en sådan omfattning att i enlig-het med vad som uttalades vid behand-lingen av förslaget till banklagstiftning utvecklingen av ifrågavarande inlånings-verksamhet synes böra följas med upp-märksamhet av statsmakterna.

Med åberopade av de skäl som jag här anfört — och jag har flera — ber jag att få yrka bifall till reservationen av mig m. fl.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Endast några ord som komplettering till de argument herr Schmidt nu anfört och i vilka jag helt kan instämma.

Vad som först kom mig att ordentligt uppmärksamma den väsentliga och sär-egna skillnaden mellan sparbankernas och de s. k. oreglerade sparkassornas verksamhet var att en bekant till mig ha-de tagit ut pengar från sparbanken för att sätta in dem i en kooperativ sparkas-

sa. Den förklaring han gav var dunkel och gick ut på att det var lika bra att ha pengarna på ett och samma ställe, att förmånerna var lika stora eller ännu större där och att det var fråga om sam-ma slags räkning — bankräkning — som i banken. Jag tyckte att var och en ju har rätt att placera sina pengar där han vill; och det är kanske förklarligt om man vill ha dem på ett sparkontor som ligger tvärs över gatan. Men vid fortsatt resonemang visade det sig att vederbö-rande levde i den bestämda uppfattning-en att den kooperativa sparkassan gav samma säkerhet som det allmännas kon-troll över banker och sparbanker med-för. Så är ju inte fallet, men många tror att det är så. Sedan motionen väcktes har jag träffat flera personer som sagt mig att det inte alls är unikt att man tar ut pengar från bankinrättningar för att sätta in dem i en sådan här sparkasserö-relse.

Uppgiften i Kooperativa förbundets remissyttrande, att vederbörande insätta-re får kontrollförhållandena klarlagda för sig av den enskilda sparkassan, är av allt att döma mera teori än verklighet. De mer aktiva i vederbörande förening, de som är positivt intresserade för verk-samheten, har ganska säkert en klar uppfattning om kontrollförhållandena, men dessa personer är ju bara en mindre del av medlemmarna i de mycket stora organisationer som det här gäller.

Även jag är angelägen att understryka att motionärerna med sitt förslag inte på något sätt velat göra gällande eller ens antyda, att insättarna i den kooperativa rörelsen eller i HSB skulle befinna sig i någon risksituation. Dessa två organisa-tioner har ju på grund av sin storlek kommit i blickpunkten vid den princip-diskussion som förts om den s. k. oregle-rade sparkasseverksamheten, men som framgår av vissa remissutlåtanden finns det åtskilliga andra sparkassar än KF:s och HSB:s som har en mycket omfattan-de verksamhet. Även om insättarna i al-la dessa sparkassar nu har en säker pla-cering kan det dock inträffa kriser, och lagstiftningen om bankspektionens uppgifter har som bekant tillkommit just

Ang. av kooperativa föreningar m. fl. bedriven sparkasse- och lånerörelse därför att risker kan uppstå. Det behö- ver ju inte nödvändigtvis vara så att sparkasseorganet självt råkar i ett kris- läge, utan det kan vara fråga om en kris- situation rent allmänt som gör att insät- tare springer till sina sparinstitut och vill ta ut pengar för att ha dem i handen; allting annat anser de vara osäkert. I ett sådant fall kan det ena med det andra leda till svårigheter. Vill verkligen dessa oreglerade sparkassor med de koopera- tive rörelserna i spetsen göra gällande att sådana risker, som har befarats kun- na drabba insättare hos banker, spar- banker och jordbrukskassor, aldrig kan komma att träffa deras egna insättare?

När det gäller sparkassor i små för- eningar, personalklubbar och liknande är ju denna fråga betydelselös — där har insättarna också en helt annan och mera personlig kontakt med föreningen — men här syftar vi på de stora sparkas- sorna med inlåning från hundratusentals personer. Många av dem har blivit med- lemmar därför att de råkat göra eller varit tvungna att göra inköp i den när- maste eller bäst sorterade affären och velat tillgodogöra sig erbjudna förmåner. Och i dessa fall, där inlåning sker under former och med kontobeteckningar som helt motsvarar bankernas, kan jag upp- riktigt sagt inte begripa varför den sam- hällseliga kontrolltjänsten skall vara un- dantagen just för sådana sparkassor. Bankinspektionen svarar obetingat ja på frågan om det inte föreligger samma skäl för kontroll i det ena fallet som i det andra av dessa två. Jag tror att det är ett riktigt svar.

Jag har också svårt att förstå varför både Kooperativa förbundet och HSB så energiskt avstyrker den föreslagna ut- redningen. Som herr Schmidt påpekade är utredningens syfte inte att åstadkom- ma en reglering av de ekonomiska för- eningarnas inlåningsverksamhet efter precis de mönster som gäller för t. ex. sparbankerna. Motionärerna är tvärtom väl medvetna om svårigheterna och att avvikelser och kanske betydande såda- na från gällande regler skulle bli nöd- vändiga, om man inte skulle skada syftet med denna inlåningsverksamhet, alltså

att förse föreningarna med rörelsekapit- tal. Liksom bankinspektionen tror jag att det är möjligt att man måste göra av- vikelser från gällande regler — det är t. o. m. sannolikt — och att man kanske måste skapa helt nya regler för kontroll. Bankinspektionens uttalade uppfattning att en utredning möjligen kan leda till sådana resultat som även föreningarna själva skulle anse som en tillgång i kon- kurrensen om sparmedlen är enligt min mening inte något alldeles löst uttalan- de. Att kunna visa på att samhället även har en viss insyn över insättarmedlen i dessa kassor måste väl för insättarna vara ett plus i stället för ett minus.

Jag ber, herr talman, att få instämma i herr Schmidts yrkande om bifall till reservationen.

Herr LARSSON, ÅKE, (s):

Herr talman! Motionerna I: 527 och II: 636 har yrkats på en utredning av huruvida den av ekonomiska föreningar på bankmässiga räkningar som nu be- drivs och som för närvarande är oregle- rade skulle underkastas tillsyn av den typ som gäller för de institut som tar emot inlåning från allmänheten.

Som skäl för att tillsyns- och kapital- skyddsbestämmelser bör krävas hänvisar motionärerna främst till att den av Koo- perativa förbundet och HSB bedrivna inlåningsverksamheten riktar sig till så stora medlemskadrar att den i allt vä- sentligt betjänar allmänheten i samma grad som den i allmänna banker bedriv- na inlåningsrörelsen.

Nu är det, och ingen torde väl med framgång kunna bestrida det, ändå en väsentlig skillnad mellan en allmänt be- driven bankrörelse och Kooperativa för- bundets samt HSB:s lånceksamhet. I Kooperativa förbundet och HSB fordras nämligen medlemskap för att man skall få insätta medel i deras sparkassor, me- dan i allmänt bedriven bankrörelse medlemskap inte erfordras. Medlemskap i Kooperativa förbundet eller HSB ger ju också medlemmarna rätt och möjligh- eter att kontrollera föreningarnas solvens och likviditet. Detta har man tydligt

Ang. av kooperativa föreningar m. fl. bedriven sparkasse- och lånerörelse

helt bortsett ifrån. Det är dock den väsentliga skillnaden mellan dessa båda former av sparinstitut.

Man kan fråga sig om det sedan 1955, då denna fråga behandlades i samband med förslaget om ny banklag, har inträffat sådana förändringar som skulle kunna föranleda en omprövning av det ställningstagande som då skedde. Bankoutskottet har för sin del inte funnit att det har skett några sådana förändringar som skulle kunna motivera en utredning nu.

Motionärerna pekar på att man 1911 inte kunde förutse den utomordentliga utbyggnad som sedan dess har inträffat då det gäller Kooperativa förbundet och HSB, och att medlemmarna för HSB numera räknas i hundratusental, medan man för KF får räkna i miljoner.

Herr Lundström säger att han har svårt att förstå varför Kooperativa förbundet och HSB har något emot en utredning. Ja, om det inte fanns skäl för ingripande då organisationerna var svaga och då medlemmarna verkligen riskerade sina insatser, torde ett ingripande nu då organisationerna har vuxit sig starka och deras ekonomiska resurser är mycket mer betryggande för medlemmarna vara helt omotiverat, detta så mycket mera som några faktiska missförhållanden som skulle kunna aktualisera en omprövning inte heller har kunnat anföras vare sig av reservanterna eller av motionärerna. Däremot skulle en sådan här tillsynsverksamhet kunna komma att innebära att svåra intressekonflikter kunde uppstå. Bank- och fondinspektionen var inne på detta spörsmål i det yttrande som den avgav 1950 till tredje lagutskottet och i vilket bl. a. anfördes: »Valdes den förstnämnda utvägen — fullföljande av inlåningsrörelsen — bleve tillsynsverksamheten en vanskelig uppgift eftersom den, för att bli effektiv, uppenbarligen måste avse icke blott inlåningsrörelsen utan även de övriga verksamhetsgrenar som kunde finnas hos den inlånande föreningen; sannolikt skulle härvid uppstå svårlösta intressekonflikter mellan föreningens anspråk på ekonomisk handlingsfrihet

och kravet på trygghet för insättarna.» Detta sade bank- och fondinspektionen 1950, och det gäller alljämt i dag. Dessa svårigheter kommer otvivelaktigt att lysa igenom vid sådana tillfällen, och det är därför man anser att det är onödigt med den här utredningen, vilket herr Lundström tydligen har svårt att begripa.

Bank- och fondinspektionen visade vid det tillfället på en annan utväg: »Det andra alternativet» — upphörande med inlåningen — »kunde möjligen därför vara att föredraga, varvid föreningarna finge förutsättas fylla sitt ifrågavarande kapitalbehov genom inbjudan till sina medlemmar eller till allmänheten att teckna andels- eller förlagskapital; beträffande Kooperativa förbundet kunde man dock, med hänsyn till den betydande omfattningen av dess sparkasserörelse, även tänka sig möjligheten av att sagda rörelse frigjordes från förbundets verksamhet i övrigt och därvid finge utgöra en särskild bankinrättning».

Det är klart att visst skulle man kunna tänka sig en frigörelse på det sättet, och möjligheten att skapa en folkrörelsernas bank har också diskuterats. Den frågan är väl inte nedgrävd ännu. Jag ber dock få framhålla att detta inte är sagt som något hot mot de övriga bankrörelserna. Jag vet att när det har talats om detta tidigare, så har det på vissa håll uppfattats som ett hot. Frågan är, som sagt, inte nedgrävd, utan man har diskuterat den som en realitet, och den diskussionen kan komma att återupptas.

Jag ber att också få fästa kammarens uppmärksamhet på vad som sades i den här frågan i samband med förslaget till ny banklag 1955. I propositionen sades då bland annat att man genom att karaktärisera bankrörelse som inlåning från allmänheten hade velat undvika att lägga hämsko på bland annat den sparkasseverksamhet som bedrivs av kooperativa föreningar bland deras egna medlemmar. Det hänvisades till vad som anförts av tredje lagutskottet vid 1950 års riksdag, nämligen att det vore lämpligast att solvens och likviditet kontrolleras av föreningsmedlemmarna själva inom den ram som ges av lagen om eko-

Ang. av kooperativa föreningar m. fl. bedriven sparkasse- och lånerörelse nomiska föreningar. Det ansågs vidare att missbruk av föreningsformen för att möjliggöra bankverksamhet borde beivras, men att sådant missbruk ej vore för handen då »medlemmarnas förenings-tillhörighet är ett faktiskt villkor för deras deltagande i inlåningsverksamheten och deras inträdande i organisationen mindre betingas av intresset att vinna anslutning till inlåningsverksamheten än av andra syften». Så sade man då, och det finns ingenting som styrker att det har skett något missbruk eller övergrepp på något sätt.

Herr Lundström talade nyss om vännen som hade tagit ut sina sparmedel från banken för att sätta in dem i Kooperativa förbundet, och herr Lundström ansåg att syftet var dunkelt. Jag måste säga att lika dunkelt som det syftet är för herr Lundström är motionens syfte för mig.

Herr talman! Bankoutskottet har inte — och inte heller motionärerna eller reservanterna — på något sätt kunnat påvisa att något missbruk eller några missförhållanden har förelegat, och utskottet har inte funnit något skäl som talar för en omprövning av tidigare ställningstagande. Utskottet har därför stannat för att avstyrka motionerna, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SCHMIDT (fp):

Herr talman! Jag vill upprepa att det inte är bestämmelsen om inlåning från allmänheten eller ej som är avgörande, utan det är vad bankinspektionen har framhållit och som jag läste upp. Herr Larsson sade att sedan 1955 har det inte inträffat något nytt, men jag tog fram ett exempel på det, nämligen att man har utökat den här rörelsen till att omfatta även andra bankräkningar. Det väsentliga är ju, som jag framhöll, om man inte i längden, trots alla begreppsdefinitioner, får lov att sätta likhetstecken mellan detta slag av inlåningsverksamhet och den rörelse som bedrivs av andra inlåningsinstitutioner och om man

inte därför måste ställa samma krav på säkerhet.

Herr Larsson sade att det inte förelegat något missbruk. Nej, det har det visst inte — åtminstone inte såvitt vi vet — men rörelsen har blivit så stor nu att det kan finnas anledning till en allmän tillsyn.

Herr Larsson talade vidare om en folk-rörelsernas bank. Gärna för mig! Då är det att märka att i så fall kommer folk-rörelsernas bank under bankinspektionen med alla bestämmelser det innebär. Banken får bland annat underkasta sig inlåningsbestämmelser, täckningsbestämmelser och kassareservbestämmelser. Detta i fråga om inlåningen; å andra sidan får banken också underkasta sig utlåningsbestämmelserna, och det innebär bland annat att banken med undantag av blancokrediter inte kan ge sig in på att belåna företagarrisker. Om man tittar på exempelvis ett sådant företag som KF, finner man att det fullständigt behärskar inte mindre än ett sextiototal grossistbolag och ett sextiototal industri-bolag. Dessutom har KF majoritet i ett trettiotal bolag och minoritet i ett fyr-tiototal bolag. Det är ju ingen liten affär det är fråga om.

I anslutning härtill vill jag erinra om en bestämmelse i banklagen. Där sägs i 61 §, att bankerna måste ägna uppmärksamhet åt att inte bevilja kredit i sådan omfattning åt samma eller med varandra i väsentlig ekonomisk intresse-gemenskap förbundna kredittagare, att därav kan uppkomma fara för bankbo-lagets säkerhet. Här går de inlånade medlen till en enda koncern.

Herr talman! Jag tycker inte att jag behöver säga något mer.

Efter det överläggningen förklararats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall

Ang. ändrade regler om inlösen av mark för saneringsändamål

till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Schmidt* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Schmidt* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 54.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckt motion om viss ändring av bestämmelserna angående inregistrering av fartyg m. m.; och

nr 17, i anledning av väckt motion om översyn av kyrkomusikerstadgan.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. ändrade regler om inlösen av mark för saneringsändamål

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i byggnadslagen den

30 juni 1947 (nr 385) m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 15 februari 1963 dagtecknad proposition, nr 46, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:ts föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade

1) förslag till lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385); och

2) förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.

I propositionen hade — i syfte att främja en önskvärd sanering av äldre, från historisk eller kulturhistorisk synpunkt värdefull bebyggelse — föreslagits viss utvidgning av byggnadslagens och expropriationslagens inlösningsregler.

I det under 1 upptagna lagförslaget var 44 a § så lydande:

Har fråga väckts om antagande eller ändring av stadsplan för område med äldre bebyggelse, som det av historiska eller kulturhistoriska skäl är angeläget att hålla i värdigt skick, och är bebyggelsen vanvårdad eller företer den eljest väsentliga brister av beskaffenhet att försvåra genomförandet av en lämplig stadsplan, må Konungen, om härav påkallade åtgärder prövas icke lämpligen kunna verkställas annorledes än i ett sammanhang, medgiva staden att i erforderlig omfattning lösa mark som beröres av åtgärderna ävensom annan inom området eller i dess omedelbara närhet belägen mark, för vars ändamålsenliga utnyttjande åtgärderna kunna väntas bliva av väsentlig betydelse. Vid bestämmande av vad som må lösas skall skälig hänsyn tagas till markägares önskemål att förena sig med staden om åtgärderna och gjorda utfästelser att bidra till deras genomförande.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

Ang. ändrade regler om inlösen av mark för saneringsändamål

dels i första kammaren nr 593, av herr *Enarsson*, samt i andra kammaren nr 727, av herrar *Källenius* och *Stiernstedt*;

dels i första kammaren nr 594, av herr *Holmberg m. fl.*, och i andra kammaren nr 727, av herr *Fröding m. fl.*;

dels i första kammaren nr 595, av herr *Svanström*;

dels ock i andra kammaren nr 729, av herr *Tobé*.

I motionerna I: 593 och II: 728, som voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen vid behandling av det till propositionen nr 46 fogade förslaget till lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385) måtte besluta,

att rätt att lösa mark skulle föreligga endast där vederbörande fastighetsägare icke inom skälig tid visat sig beredd och i stånd att på egen hand genomföra ett godtagbart miljöskyddsprogram samt endast under förutsättning

a) att bebyggelsen vore *uppenbart* vanvårdad;

b) att stadsplan vore fastställd och

c) att ett program, i vilket förutsättningarna och sättet för saneringens genomförande tydligt angäves, föreläge.

I motionerna I: 594 och II: 727, som voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 46 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning angående erforderliga lagstiftningsåtgärder för bevarande av historiskt eller kulturhistoriskt värdefulla miljöer vid den fortgående förnyelsen av byggnadsbeståndet, varvid förutsattes, att de i motionerna anförda synpunkterna angående fastighetsägarnas möjligheter att bidra till miljöskyddet särskilt beaktades.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte med avslag å följande motioner, nämligen

1. I: 593 och II: 728, såvitt därigenom yrkats ändring i de genom propositionen framlagda lagförslagen,

2. I: 594 och II: 727 samt

3. I: 595,

bifalla förevarande proposition, nr 46;

B. att riksdagen i anledning av dels motionerna I: 593 och II: 728 och dels motionen II: 729 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva till känna vad utskottet i utlåtandet anført om föreskrifter rörande saneringsprogram;

C. att motionen II: 729, i den mån den ej kunde anses besvarad genom vad utskottet i utlåtandet anført och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Turesson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet beträffande 44 a § byggnadslagen under punkt A bort hemställa, att riksdagen, med bifall i dessa delar till motionerna I: 593 och II: 728, måtte för sin del besluta sådan ändring i de genom propositionen framlagda lagförslagen, att 44 a § byggnadslagen finge följande lydelse:

44 a §

Har stadsplan fastställts för område med äldre bebyggelse, som det av historiska eller kulturhistoriska skäl är angeläget att hålla i värdigt skick, och är bebyggelsen vanvårdad eller företer den eljest väsentliga brister av beskaffenhet att försvåra genomförandet av stadsplanen, må Konungen, om härav påkallade åtgärder prövas icke lämpligen kunna verkställas annorledes än i ett sammanhang, medgiva staden att i erforderlig omfattning lösa mark som beröres av åtgärderna ävensom annan inom området eller i dess omedelbara närhet belägen mark, för vars ändamålsenliga utnyttjande åtgärderna kunna väntas bli av väsentlig betydelse. Rätt att lösa mark skall dock ej föreligga, där markägare eller sammanslutning av markägare inom skälig tid visat sig beredd och i stånd att själv eller i förening med staden genomföra åtgärderna.

Ang. ändrade regler om inlösen av mark för saneringsändamål

Herr HOLMBERG (h):

Herr talman! Det här förslaget till ändring av byggnadslagstiftningen, som ju är tillstyrkt av utskottets majoritet, är avsett att öka möjligheterna att skydda kulturhistoriskt värdefulla byggnader och kulturhistoriskt värdefulla stadsbilder. Om detta syfte råder full enighet, och i den reservation som är avgiven till utskottsutlåtandet ifrågasättes ju inte heller behovet av att man vid en fortgående förnyelse av byggnadsbeståndet bevarar äldre bebyggelse, äldre miljö, som ett levande och traditionsrikt inslag i samhällsbilden. Där ifrågasättes inte heller att för detta bevarande måste finnas en utökad möjlighet för i detta fall kommunerna att inlösa sådan bebyggelse. Reservationen berör en annan kärnfråga, nämligen ansvaret — det formella, det juridiska och inte minst det ekonomiska ansvaret — för realiserande av miljöskyddet. Skall det övervältras helt och hållet på samhället, i det här fallet tydligen kommunerna, eller skall även de som äger fastigheterna ha ett ansvar? Skall de enskilda fastighetsägarna ges rimliga förutsättningar att själva bidra till miljöbevarandet?

Reservanterna har inte ansett, att den föreslagna lagstiftningen ger de enskilda fastighetsägarna en sådan möjlighet. I egenskap av motionär i den här frågan vill jag gärna instämma i reservanternas argumentering. Jag vill också uttrycka min förvåning över att departementschefen och utskottets majoritet just i detta hänseende gått betydligt längre än vad ett enigt stadskollegium i Stockholm från början ville. Det är ju så att hela detta ärende emanerar från Stockholms stad, och det var en skrivelse från staden som drog i gång den nya lagstiftningen.

Egentligen är det en ganska sedelärande historia och ett typiskt bevis på vad ett samspel mellan radikala socialdemokrater i Stockholms stad och regeringen kan åstadkomma när det gäller att begränsa enskilda initiativ och enskilda insatser till förmån för samhälleliga ingripanden. När man i Stockholms stad på sin tid kom underfund med att något måste göras åt Gamla Stan, lyckades man

efter viss möda nå politisk enighet om att de som nu äger fastigheterna i Gamla Stan skall få tillfälle att, om de kunde det, själva få vara med och genomföra erforderlig sanering med erforderligt miljöskydd. I en kommande lagstiftning om ökade inlösenmöjligheter för Stockholms stad borde man därför enligt stadskollegiet i staden se till att staden inte fick tvångsinlösa fastigheter i de fall, där fastighetsägarna själva visar sig kunna klara av ombyggnaden och den sanering som fordras för att miljön skall kunna bevaras.

Det var i anledning av denna framställning som regeringen tillsatte en expropriationsutredning, i vilken även byggnadsnämndens i Stockholm ordförande, Joakim Garpe, blev ledamot. Det tog uppenbarligen inte lång tid, innan herr Garpe lyckades övertyga utredningen om att vad staden enigt hade begärt inte borde ha någon relevans utan att man skulle gå in för ett radikalare förslag, som gav kommunen större tvångsmöjligheter gentemot fastighetsägarna än tidigare. Till detta har ju propositionen sedan anslutit sig. Det förslag som nu ligger på riksdagens bord ger i praktiken inte någon möjlighet för fastighetsägarna att själva vara med om miljöskyddsprogrammet. I lagtexten säges visserligen, att när man skall bestämma vad kommunen skall få inlösa skall skäligen hänsyn tas till markägarnas önskemål och gjorda utfästelser att bidra till deras genomförande, men detta är inte mycket att ta fasta på. Varken lagtexten, departementschefens uttalande eller utskottets utlåtande innehåller några fasta kriterier, som kan ge markägarna verklig ledning för deras bedömning av i vilka situationer lösningsrätt kan utnyttjas av staden eller inte. I propositionen ges inte något besked om vad som kommer att fordras av fastighetsägarna för genomförande av en upprustning i deras egen regi. Man förstår också att departementschefen lekt med tanken att över huvud taget inte låta någonting om fastighetsägarnas möjlighet att hävda sig gentemot kommunen flyta in i författningstexten.

Ang. ändrade regler om inlösen av mark för saneringsändamål

Den utformning som förslaget nu fått har emellertid inte bara en juridisk eller lagteknisk sida. Den har såvitt jag förstår också en betydelsefull ekonomisk sida. Lagen utgår ifrån att det är kommunerna som skall ta ansvaret för miljöprogrammen och se till att de blir realiserade. Det innebär med andra ord att det också blir kommunerna som skall betala. Jag vet inte vad det kan kosta att sanera Gamla Stan. Är det 100 miljoner kronor eller 200 eller 300 eller kanske 600 miljoner eller mera? Man frågar sig om kommunen verkligen har råd till detta. Man frågar sig om det finns någon särskild lånemöjlighet, som kan underlätta för staden att realisera programmet. Man frågar sig om man kan förvänta något statligt bidrag till saneringskostnaden. Man undrar också på vilket sätt de enskilda ekonomiskt skall kunna bidra till detta. Detta är olösta frågor, som man helt enkelt gått förbi i detta sammanhang. Man har i varje fall gått förbi lösningen av dem. Departementschefen har varit klok nog att i propositionens text införa en liten brasklapp för framtiden, där han säger att det av finansiella skäl och av rättvischänsyn inte kan komma i fråga att i framtiden tillhandahålla allmänna medel i den omfattning att det enbart med sådana medel går att åvägbringa modernisering av bebyggelsen i Gamla Stan.

I en ny situation skulle emellertid frågan om statligt stöd kunna övervägas, framhålls det vidare. Vad är det för situation? Är det en bättre finansiell situation för staten, eller är det annan politisk situation, eller vad åsyftar man i detta fall? Jag kan inte se annat än att dessa ekonomiska frågor borde ha lösts i detta sammanhang. Man borde ha angivit riktlinjer för hur man ekonomiskt skulle kunna genomföra det saneringsprogram, som bör genomföras för de gamla kulturområden man vill bevara. Man skulle alltså ha försökt klara ut den motsättning som kan ligga i att den äldre bebyggelsens kulturvärde anses utgöra en hela folkets angelägenhet, men bevarandet av denna tillgång kommer att vila på städerna som i sista hand får ta

det ekonomiska ansvaret. I själva verket innebär ju den föreslagna lagstiftningen en anvisning till städerna att själva med egna medel genomföra miljöskyddsprogram, för vilket staten inte är beredd att på förhand ta något ansvar.

Detta är bakgrunden till att jag i min motion ansett att man inte nu bör ta ställning till det föreliggande förslaget till tvångsinlösen av äldre fastigheter utan lösa den frågan i samband med att man också anger riktlinjer för hur den ekonomiska frågan skall lösas. Men möjligheterna att få en socialdemokratisk proposition avslagen existerar inte i svensk riksdag för tillfället. Systemet ger inte utrymme för det. Reservanterna har därför stannat för att försöka göra det bästa möjliga av lagförslaget. Det är bakgrunden till att man i reservationen begärt att i själva lagtexten skall införas en bestämmelse, som ger fastighetsägarna rätt att förhindra tvångsinlösen, om de själva kan visa sig beredda och i stånd att själva eller i förening med staden genomföra erforderligt miljöskyddsprogram. Detta är åtminstone en förbättring i förhållande till propositionens och utskottsmajoritetens förslag.

Jag yrkar alltså bifall till reservationen.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Som herr Holmberg anförde gäller det här lagstiftningsåtgärder som är avsedda att möjliggöra genomförandet av saneringsprogram för gamla kulturhistoriskt värdefulla miljöer, i första hand Gamla Stan i Stockholm och i andra hand likvärdiga områden eller miljöer på andra håll i landet. Det är således inte fråga om att ge någon möjlighet för städerna att tillvarata några ekonomiska intressen som t. ex. vid zonexpropriation, utan bara att möjliggöra ett genomförande av saneringsprogram i litet större sammanhang, som det skulle vara svårt att genomföra om man inte kunde räkna med att få ta hand om de fastigheter som skall ingå i ett sådant program annat än efter ägarnas samtycke.

Ang. ändrade regler om inlösen av mark för saneringsändamål

Det är att räkna med — som väl också herr Holmberg antydde — att dessa åtgärder i själva verket kommer att kosta kommunerna ganska mycket. Det är därför allt skäl i och ur kulturhistorisk synpunkt viktigt att man gör en sådan lagstiftning effektiv, så att de önskvärda saneringarna verkligen blir genomförda. Herr Holmberg betygade att det fanns ett allmänt intresse för att dessa frågor skulle bringas till sin lösning på ett lämpligt sätt, och detta har väl också varit utskottets mening. Det är emellertid något förvånande att herr Holmberg då har väckt en motion om avslag på denna proposition, vilket väl i varje fall kommer att betyda att frågan förhålls och inte kan lösas nu.

Den fråga som herr Holmberg i sitt anförande främst tryckte på gällde fastighetsägarnas medverkan till saneringen, och han talade om ansvaret för att saneringen kan genomföras. Jag tror inte att man kan komma ifrån att det måste vara kommunerna som tar ansvaret för att någonting blir gjort på detta område. En annan sak är att det väl är ett intresse både för kommunerna och för allmänheten att de enskilda fastighetsägarna beredes tillfälle att i den mån de är intresserade därav och har ekonomiska och andra resurser därtill får delta i saneringsprogrammets genomförande och, om så är möjligt, behålla sina fastigheter sedan de satts i ett sådant skick att de kan fortbestå. Men att ålägga fastighetsägarna ett ansvar för detta, skulle väl ändå föra för långt.

Herr Holmberg sade att det utredningsförslag, som ligger till grund för propositionen, skulle gå avsevärt längre än vad Stockholms stad i sin framställning syftade till. Det är emellertid så att sedan utredningen verkstälts och dess förslag i mera utarbetat skick förelåg, har detta i allt väsentligt accepterats även av Stockholms stads myndigheter vid remissförfarandet.

Denna synpunkt att fastighetsägarna själva skulle få tillfälle att i möjligaste mån deltaga i saneringens genomförande har varit föremål för en livlig diskussion under utredningsarbetet och ledde inom

utredningen till en kompromiss, som innebar att man i den nya paragrafen som det här gäller att infoga i byggnadslagen, satte in en särskild punkt om att vid fastställande av vad som må lösas skall skälig hänsyn tagas till markägares önskemål att förena sig med staden om åtgärderna och gjorda utfästelser att bidra till deras genomförande.

Detta förslag väckte en viss opposition vid remissbehandlingen, därför att det på ett sätt är litet avvikande från vad man brukar finna i lagtext. Ett allmänt uttalande av detta slag brukar ju eljest ha sin plats i motiven. Jag för min del anser det emellertid vara av visst värde att uttalandet kommer in i själva lagtexten och det återfinnes också i propositionens förslag.

Enligt min mening vinner man inte något nämnvärt genom reservanternas förslag som innebär, att rätt att lösa mark ej skall föreligga, där markägare eller sammanslutning av markägare inom skälig tid visat sig beredd och i stånd att själv eller i förening med staden genomföra åtgärderna. Det blir väl i stort sett samma bedömning av markägarnas vilighet och resurser, som kommer att bli avgörande för denna prövning vare sig lagen är avfattad enligt propositionens eller reservanternas förslag. Den kan ju inte bindas av några klart utstakade riktlinjer. De synpunkter som här har framförts av herr Holmberg och i reservationen är nog väl tillgodosedda i propositionen. I utskottets skrivning har man ytterligare understrukit vikten av att man i möjligaste mån bör uppmuntra en sådan självsanering.

I reservationen är även upptagen en annan fråga, som gäller huruvida fastställd stadsplan skall ligga till grund för en expropriation av detta slag eller inte. Enligt propositionen krävs endast att fråga väckts om antagande eller ändring av stadsplan. Eftersom herr Holmberg inte närmare gick in på denna fråga, skall jag bara säga några ord om den. Som väl framgår av propositionen och utskottets skrivning är själva stadsplanen inte av den väsentliga betydelse i detta fall, som man kanske på sina håll

Ang. ändrade regler om inlösen av mark för saneringsändamål har föreställt sig. Det är av större vikt för vederbörande fastighetsägare att få del av saneringsprogrammet. I denna del har utskottet ytterligare understrukit vikten av att ett sådant program ligger till grund för beslut om expropriation, så att fastighetsägarna på ett tidigt stadium med större säkerhet vet vad de har att räkna med vid saneringens genomförande.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Herr Alexanderson ironiserade något över att det i en motion yrkats avslag på denna proposition och gjorde gällande, att detta skulle innebära ett förhållande av realiserandet av det miljöskyddsprogram, som vi vill ha genomfört i Stockholm. Det är nog ett alltför enkelt sätt att se på frågan. Det räcker nämligen inte med att bara genomföra en lagstiftning av denna art eller med att ge Stockholms stad en absolut inlösenrätt. Kommunen — Stockholms stad lika väl som andra kommuner — som skall ha ansvaret för genomförandet av dessa program, måste ju också ha erforderliga ekonomiska resurser. Man måste alltså även ta hänsyn till den ekonomiska sidan. Det har statsmakterna helt undvikit. Man har inte velat gå in på frågan, vem som skall svara för kostnaderna. I det läget hade det varit naturligt, om man utformat en lagstiftning, som skapar en samarbetsatmosfär mellan kommuner och fastighetsägare och enligt vilken även staten, lånevägen eller på annat sätt, kunde medverka på den ekonomiska sidan. Det har man nu inte gjort, utan man har skapat en tvångsinlösenrätt, som ingalunda förbättrar atmosfären mellan de parter som i detta fall bör samarbeta.

Herr Alexanderson undvek helt och hållet att gå in på frågan, i vilka fall och på vilket sätt fastighetsägarna skulle kunna medverka vid saneringen. Det finns inga kriterier i detta sammanhang. Jag återkommer till att det måste ha le-

gat något bakom justitieministerns skrivning i propositionen, att han strängt taget inte hade behövt ta in någonting i lagtexten om fastighetsägarnas möjligheter. Bakom detta måste ha legat att bestämelsen som sådan mer eller mindre saknar värde.

Vad slutligen gäller frågan om fastställd stadsplan skall behöva föreligga för att inlösen skall få ifrågakomma vill jag säga, att hade man en sådan fastställd plan, visste åtminstone de som var berörda vad de hade att rätta sig efter. Det har gjorts åtskilliga invändningar mot tanken att begagna sig av fastställd stadsplan; framför allt gjordes sådana av stadsjuristen Westman redan i utredningen. Han förklarade att detta kunde verka förhöjande på expropriationsersättningen och binda expropriationen på ett olyckligt sätt: man kan sedan inte vidtaga ändringar i stadsplanen på det sätt man kan önska.

Det sista argumentet tycker jag alldeles särskilt faller platt till marken. Vad det här gäller är ju att bevara miljön och att bevara grunddragen i den stadsplan som finns för Gamla Stan i detta fall.

Jag vill endast konstatera, att intet sades som gav upplysning om hur de parter som är inblandade i detta skall se på problemet och vad de skall rätta sig efter.

Herr **ALEXANDERSON** (fp):

Herr talman! Herr Holmberg vill förklara varför han menar att en sådan här lagstiftning inte skulle kunna ha någon effekt utan samtidig lösning av de ekonomiska problemen. Till det kan man svara, att sådana saneringar har genomförts i vissa enskilda delar av Gamla Stan och på andra håll utan tvångsåtgärder och utan några särskilda ekonomiska bidrag från statsverket eller på annat sätt. Bland annat har genomförts en sanering genom samfundet S:t Erik av ett kvarter i Gamla Stan, som väl i stort sett skedde på självkostnadsbasis. Det är väl därför klart att sådana saneringsprogram kan också i framtiden genomföras utan särskilt eko-

Ang. ändrade regler om inlösen av mark för saneringsändamål

nomiskt stöd av statsmedel. Stockholms stad saknar inte heller ekonomiska resurser, även om de inte är obegränsade.

Sedan frågar herr Holmberg vilka riktlinjer som skall följas när det gäller att bedöma fastighetsägarnas egna insatser. Den saken är det ganska svårt att ange i mera allmänna och abstrakta ordalag. Men det är ganska tydligt att det finns fall, t. ex. när det gäller att sanera ett kvarter, där vissa fastigheter kan komma att bestå och saneras till en sådan standard som är godtagbar efter vårt sätt att se. Det kan ju tänkas att en sådan sanering kan genomföras utan större bidrag, och den kan väl då tänkas ske med fastighetsägarens egna resurser. En sådan fastighet skulle därför kunna undantas från inlösen under förutsättning att vederbörande verkligen klart visar, att han avser att — i samband med de åtgärder staden genomför — vidta motsvarande åtgärder på sin egen fastighet. Men förhållandena varierar avsevärt. I de fall där det finns gårdsbebyggelse blir det ofta fråga om att ta bort den. Det går knappast att här ge sig in närmare på sådana detaljer.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Det är alldeles riktigt, som herr Alexanderson säger, att det har genomförts en del saneringar, exempelvis i Gamla Stan. Det har ofta varit punktvisa saneringar, och det har även varit en kvarterssanering. Men det är ju detta system som denna lagstiftning avser att komma förbi. Man vill ju inte ha en sådan typ av sanering, som tydligtvis i vissa fall kan vara ekonomiskt lönande, utan man vill ha en miljösanering, som avser hela Gamla Stan, stora sjök av Gamla Stan i det här fallet. Detta är bakgrunden till själva lagstiftningen, och i sådana fall uppkommer, såvitt jag förstår, helt andra ekonomiska frågor än om Stockholms stads sparbank restaurerar — på ett mycket pietetsfullt sätt — en eller annan fastighet i Gamla Stan, vilket ju skett.

När det gäller kriterierna för vad fastighetsägarna skall göra eller inte göra

och förbinda sig till är det alldeles riktigt, som herr Alexanderson säger, att de inte kan uttryckas i allmänna abstrakta ordalag. Det kan såvitt jag förstår knappast uttryckas i vad man i handlingarna här har ansett vara ett miljöskyddsprogram, utan det bör väl vara ett av de institut som finns i byggnadslagen, som här bör tillämpas, alltså stadsplaneinstitutet.

Vad är förresten miljöskyddsprogram? Vad är saneringsprogram? Här inför man begrepp som egentligen inte har någon formell bakgrund i gällande byggnadslagstiftning. Man försöker alltså krypa bakom ord, och jag tycker att det är olyckligt att man nu återigen ändrar byggnadslagstiftningen, utan att försöka skärpa sig och precisera vad man önskar att staden och de enskilda fastighetsägarna skall göra.

Herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Efter herr Alexandersons båda klarläggande anföranden skall jag för att inte i onödan förlänga debatten uppehålla mig endast vid en detalj i utskottets utlåtande.

Det har i propositionen förutsatts att de enskilda markägarnas behov av att få kännedom om beskaffenheten och arten av de tilltänkta åtgärderna för att kunna bedöma möjligheterna att medverka skall tillgodoses på annat sätt än genom fastställd stadsplan, nämligen genom saneringsprogram. Från utskottets sida har uttalats önskemål om att de uttalanden som gjorts i propositionen rörande innehållet i ett sådant program skall komma till direkt uttryck genom föreskrifter närmast i byggnadsstadgan eller i den form som avses i 76 § byggnadsstadgan.

I och för sig har jag icke någon anledning att motsätta mig detta önskemål, men utskottet har uttalat att behovet av en uttrycklig föreskrift om saneringsprogram gör sig mindre starkt gällande i inlösningsfallen eftersom Kungl. Maj:t i sådana fall torde komma att föranstalta om erforderlig utredning. Av detta

Ang. ändrade regler om inlösen av mark för saneringsändamål

kan man draga den slutsatsen, att de av utskottet begärda föreskrifterna i första hand är avsedda för att säkerställa utredningen i de s. k. frivilligfallen. Då det gäller att effektuera utskottets önskemål kan ett konstitutionellt problem uppkomma. Att Kungl. Majt måste kunna kräva utredning i inlösningsfallen är en sak för sig. Angivandet av sådana krav lär utan tvekan kunna ske med stöd av den administrativa förordningsmakten. Genom ett generellt krav på upprättande av saneringsplaner åläggs emellertid kommunerna förpliktelser, som i det enskilda fallet kan ha nog så betydande konsekvenser i ekonomiska och andra hänseenden och därför skulle kunna ifrågasättas behöva vara meddelade i form av lag.

Jag utgår emellertid ifrån att utskottet närmast avser tillämpningsföreskrifter i inlösningsfallen, och i praktiken lär det väl därigenom kunna tillgodoses vad utskottet avser. Om en kommun icke har gjort upp ett saneringsprogram och vill förmå en fastighetsägare att träffa en överenskommelse, så kan fastighetsägaren enbart med hänvisning till att han vet för litet i saken kunna vägra att ingå en överenskommelse. Enda utvägen för kommunen är då att begära inlösen och då måste ett saneringsprogram uppgöras. I det skedet kan fastighetsägaren återkomma och säga att han nu vet bättre och att han därför kan vara med om en överenskommelse.

Herr talman! Jag har endast velat uttala detta för att säkerställa att jag rätt uppfattat vad utskottet önskar.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Holmberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 104;

Nej — 20.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På framställning av herr talmannen beslöts, att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till kammarens sammanträde onsdagen den 24 innevarande månad.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 137, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av en atomkraftstation i Marviken.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 50 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

Interpellation ang. ersättningen vid omhändertagande av ungdom för vård i enskilt hem

nr 148, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 10 juni 1949 (nr 341) om explosiva varor; och

nr 149, med förslag till lag om uppåtande av kyrkorum i vissa fall.

Anmäldes Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade skrivelse, nr 162, angående muntligt meddelande till riksdagen.

Av nämnda kungl. skrivelse, som nu föredrogs, inhämtades, att Kungl. Maj:t prövat lämpligt, att i den i § 56 riksdagsordningen stadgade ordning till riksdagen gjordes meddelande rörande Sveriges utrikespolitik, ävensom förordnat, att meddelandet skulle framföras i första kammaren av statsministern och i andra kammaren av ministern för utrikes ärendena.

Herr talmannen yttrade, att han i avslutning till den nu föredragna skrivelserna finge tillkännagiva, att enligt överenskommelse med hans excellens herr statsministern det i skrivelsen avsedda meddelandet komme att lämnas vid kammarens sammanträde tisdagen den 23 april.

På sedermera gjord proposition beslöts, att förevarande kungl. skrivelse skulle läggas till handlingarna.

Anmäldes och bordlades en av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjord anmälan, att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående engångsunderstöd till f. d. städerskorna i riksdagshuset Ada Nyström och Anna Ericson.

Anmäldes och bordlades

bankoutskottets utlåtanden:

nr 14, angående användande av riksbankens vinst för år 1962 samt utlåtande i anledning av framställning av fullmäktige i riksbanken angående återbetalning till statsverket av till avbetalningslånefonden anvisade medel; samt

nr 15, i anledning av framställning av fullmäktige i riksbanken angående Tumba pappersbruks framtida ställning;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av dels väckta motioner om sänkning av rösträttsåldern m. m., dels ock väckta motioner angående sänkning av myndighetsåldern; samt

nr 19, i anledning av väckt motion om förlängning av preskriptionstiden för borgensåtaganden;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av väckta motioner om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för kostnader för viss psykologisk samtalsbehandling och rådgivning;

nr 43, i anledning av väckt motion om förbud mot försäljning av vissa livsmedelsimitationer; samt

nr 44, i anledning av väckta motioner om tilläggs pensionsförsäkringen för företagare och fria yrkesutövare; ävensom

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av motion om fordons förseende med anordning för belysning av mötande fordons vägbana;

nr 18, i anledning av motioner om anteckning i fastighetsbok angående fast fornlämning;

nr 19, i anledning av motioner om lagstadgad förhandlingsskyldighet vid ifrågasatt expropriation; samt

nr 20, i anledning av motion angående älgjakten.

Interpellation ang. ersättningen vid omhändertagande av ungdom för vård i enskilt hem

Fru SVENSON (cp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! I diskussionen om bästa sätt att ge vård åt ungdomar, som omhändertagits för samhällsvård, har placering för vård i enskilt hem alltmer kommit i förgrunden, delvis beroende på det tyvärr ganska nedslående vårdresultatet på ungdomsvårdsskolorna. Detta inte

Interpellation ang. ersättningen vid omhändertagande av ungdom för vård i enskilt hem

sagt för att på något sätt förringa värdet av det arbete, som utföres av personalen på skolorna. De stora skolorna och platsbristen medverkar till att det inte går att differentiera klientelet på ett sätt som vore önskvärt.

Därför är det intressant att se de försök som pågår med korttidsbehandling på ungdomsvårdsskola och därefter utplacering i enskilda hem under god kontakt med vederbörande skola.

Om detta arbete skall kunna fortsätta och utbyggas, torde det emellertid vara nödvändigt med en bättre ersättning till fosterhemmen. Dessa, som i de flesta fall torde vara hem på landsbygden, erhåller nu vanligen 200—300 kronor per månad, alltså endast betalning för mat och husrum och ingen ersättning för den tid och det ansvar som dessa ungdomar kräver. Det är oftast svårt psykiskt skadade ungdomar, som i de flesta fall saknar kontakt med en riktig hemmiljö. De skall vänjas vid ett regelbundet arbete. För deras fortsatta samhällsanpassnings skull är det viktigt att det sker på ett lugnt och riktigt sätt. Vårdtiden i detta hemmet är oftast sex månader, så att när vederbörande anpassat sig där och kan göra en del nytta, är det tid att söka återanpassning till förvärvsarbete.

Det finns människor, som är så intresserade av denna vårdform, att de försöker på nytt, och ungdomarna, som passerat genom deras hem, håller kontakten med dem och kommer på besök vid helger och semestrar.

Det är viktigt och måste vara riktigt att stimulera detta intresse genom att ge hemmen en ordentlig ersättning. Redan nu är det ganska svårt att hitta lämpliga hem. Genom att höja ersättningen skulle de få ett synligt bevis på uppskattning av den goda viljan och det goda arbete de utför. Ungdomsvårdsskolorna borde därför ha sådana direktiv att de inte försöker pruta på ersättningen till hemmen.

Med hänvisning till det ovan anförda ber jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att medverka till att ungdomsvårdsskolorna får sådana ökade resurser i eftervårdsanslag och sådana direktiv att de avsevärt kan höja ersättningen till de familjer som öppnar sina hem för dessa ungdomar?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 727, av herr *Hilding*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 116, angående ny huvudorganisation för statens järnvägar;

nr 728, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 116, angående ny huvudorganisation för statens järnvägar;

nr 729, av herr *Pettersson, Harald*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 116, angående ny huvudorganisation för statens järnvägar;

nr 730, av herr *Jonasson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 134, angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.;

nr 731, av herr *Jonasson* och herr *Pettersson, Harald*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 134, angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.;

nr 732, av herr *Nilsson, Ferdinand*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 134, angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.; samt

nr 733, av herr *Pettersson, Harald*, och herr *Jonasson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 134, angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.39.

In fidem

K.-G. Lindelöw